

Departament d'Història Medieval, de Paleografia i Diplomàtica
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

EL BAIX MARESME A L'ÈPOCA BAIX MEDIEVAL

Presentada per **Montserrat Richou i Llimona**
per optar al títol de Doctora en Història Medieval

Tesi de doctorat dirigida pel
Dr. Antoni Riera i Melis
Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona

Programa de Doctorat "Món medieval i modern.
Últimes línies de recerca".
Bienni 2003-2005

Maig 2007

PART FINAL

6.-CONCLUSIONS FINALS

A la introducció d'aquesta investigació, ja hem explicat que l'objectiu prioritari havia estat l'elaboració d'un estudi, que ens aportés un coneixement més aprofundit envers algunes temàtiques, relacionades amb la població pagesa del Baix Maresme durant el període 1348-1486. Com hem pogut veure al llarg dels fulls, que forneixen el present treball d'investigació, les temàtiques que hem anat desenvolupant s'han estructurat envers tres eixos fonamentals: la terra, el matrimoni i la família, així com la mort. Amb la presentació d'aquestes tres aspectes hem descobert aspectes nous de la població pagesa baix maresmenca dels darrers segles medievals i, per tant, hem completat la visió social, política, econòmica i ideològica, que d'altres estudis havien iniciat, centrant-se bàsicament en el tractament de les classes privilegiades de la zona. Malgrat tot, som conscients que algunes de les qüestions, que ens hem plantejat no han obtingut resposta. D'aquesta manera, podem dir que hi ha una sèrie de variables, com és el cas de les mesures de les terres alienades, que no podem contestar mai, perquè el silenci generalitzat de les nostres fonts, ens ho impedeix. D'altres qüestions, que hem apuntat, poden transformar-se en un futur en l'inici de nous treballs d'investigació, que en aquests moments no podem desenvolupar, ja que ens haurien allunyat i apartat dels eixos fonamentals a desenvolupar. En relació a la consulta de fons documental de tipus patrimonial, és a dir, arxius privats, esperem en un futur poder accedir a aquest tipus de material. De tota manera, considerem que les aportacions de la nostra recerca representaran un pas més per al coneixement de la vida de la població pagesa baix medieval, ja que tractem aspectes bàsics, que ajuden a convergir gran part de l'existència de la població analitzada.

Com a complement de les conclusions específiques, corresponents a les diferents temàtiques tractades al llarg de la present investigació, i que hem col·locat com a cloenda de cada capítol, hem elaborat unes conclusions de caire més general. Aquestes conclusions generals són el fruit de l'observació de la presència d'uns elements transversals, que ens han anat apareixen als diversos apartats del nostre treball.

1.- Com en períodes històrics anteriors, la població del Baix Maresme als darrers segles medievals es troba condicionada en tots els àmbits de la seva vida quotidiana per la constitució física del territori on viu. Malgrat això, aquesta població també modifica aquest territori, i dins de les seves possibilitats, l'adequa per a poder satisfer tan les seves necessitats bàsiques com les derivades de la voluntat de millorar la seva situació. La proximitat de Barcelona ens mostra com la relació simbiòtica amb la ciutat comtal és important. Mentre el món rural s'emmiralla en força aspectes del món urbà, aquest darrer no pot existir sens unes àrees rurals relativament properes. Les migracions detectades a l'àrea estudiada, forneixen part de la població que la ciutat comtal necessita. Alguns dels conreus que hem presentat, proveiran de productes agraris als mercats barcelonins i de numerari a les butxaques d'aquelles classes urbanes, que hagin invertit en la compra d'agrers maresmencs. El màxim exponent d'aquesta situació, l'hem comentat amb la família dels des Bosc, que tot i tenir el seu origen en el patriciat barceloní obtenen els castells de Sant Vicenç i de Vilassar, mitjançant una compravenda.

2.- La massiva escripturació de pactes i contractes de diversa tipologia, que regulen els diferents àmbits de la vida quotidiana de la població maresmenca, ens demostra que aquesta pagesia coneix, utilitza i confia en la pràctica jurídica escrita. Certament, aquesta pràctica massiva del dret escrit es contradiu amb l'analfabetisme generalitzat. Per tant, l'existència d'una gran diversitat de contractes agrícoles, ens reflecteix l'existència d'un coneixement jurídic pragmàtic per part d'aquesta població analfabeta. D'aquesta manera, malgrat que la figura jurídica de l'emfiteusi continua mostrant la seva presència al llarg de tot el període, la dicotomia de possessions que planteja no convenç alguns sectors de la població. Per aquesta raó, a partir de la segona meitat del

segle XIV i sobretot a partir del segle XV, es difonen noves tipologies contractuals al voltant del mercat de la terra, que s'adapten més a les necessitats i a les pretensions dels diferents grups socials. Així, podem esmentar com els arrendaments, que proporcionen uns imports en metall.lic més substanciosos que les pensions emfitèutiques, són utilitzats tan per ciutadans barcelonins que adequen els imports dels arrendaments als preus del mercat com per grups familiars, que necessiten urgentment numerari o no volen perdre la possessió d'agrer, perquè saben que les minories d'edat no són permanents i que les vídues, poden tornar a maridar. Mercès a la informació obtinguda per aquest tipus de contractes, també hem pogut incidir en el sistema creditici d'aquest període i en l'obligació d'utilitzar l'arada per a treballar l'agrer.

3.- L'anàlisi del fons documental utilitzat, ens ha reflectit que, a la Baixa Edat Mitjana, l'aplicació del dret es mostra amb una riquesa de variables, que supera les normes exposades pels nostres juristes. Així doncs, se'ns presenta la consulta de les fonts documentals com una tasca imprescindible, a l'hora de voler obtenir informació de les diferents realitats, que podien coexistir en el període estudiat. Creiem que la "realitat" acostuma a ser força més complexa i, que per tant, no pot reduir-se a simplificacions reduccionistes que mutilen la seva diversitat, ja que amb la construcció d'aquests sistemes excloents, ens oblidem de gran part de les actuacions, que van emprendre alguns dels nostres avantpassats. En un marc local com el nostre, aquestes actuacions poden copsar-se amb més facilitat. Per tant, l'estudi i l'anàlisi de les variables, que presenta cada llar pagesa, en els diferents moments de la seva història, és la que ens mostra l'existència d'uns elements definidors d'unes característiques més generals. Així doncs, considerem imprescindible, la realització d'estudis, que tractin diferents temàtiques amb els mateixos protagonistes, inserits dins del seu grup familiar i contemplant les seves relacions socials i econòmiques. L'observació cronològica de les diferents actuacions d'aquests personatges, ens mostren unes iniciatives o tendències, que hem pogut categoritzar. En aquest sentit, podem esmentar l'existència de la diversitat pagesa, que ens reflecteix com una mateixa realitat, com pot ser la condició jurídica, pot exercir-se de diferent manera pels diversos membres de la mateixa classe social.

D'igual manera, hem vist com la incidència dels diferents períodes de crisi, poden materialitzar-se amb situacions radicalment oposades. Les pèrdues d'uns pagesos representen una oportunitat de guany per als pagesos més ben situats econòmic i socialment. Aquesta situació de benestar econòmic i social no reposa únicament en les actuacions, que pugui emprendre un membre o un nombre reduït de partícips d'un grup. D'aquí s'observa la importància del grup familiar en tots els aspectes de la vida quotidiana. En la major part de les ocasions, aquest grup apareix com a grup de suport. Es tracta dels parents que actuen com a fiadors, com a marmessors, com a testimonis, com a procuradors i com a mediadors. En aquest darrer cas, entre membres del mateix grup familiar. Davant les reivindicacions dels drets d'herència, així com en les actuacions adreçades per a efectuar els retorn de dots, d'eixovars i de soldades, el grup familiar també pot actuar com a grup de pressió. Dins d'aquest àmbit familiar, tampoc hem d'oblidar les aportacions, que ens assenyalen la necessitat d'efectuar un canvi de visió envers la figura de la pubilla i la família. L'existència de diferents unions matrimonials i la diversitat de grups familiars existents, també matitzen les aportacions d'alguns estudiosos, que encara es mantenen en visions força tradicionalistes.

4.- Un altra dels elements, que configura el sistema d'aquesta societat rural, que estem analitzant, és la necessitat per part de la seva població de comptar amb diverses quantitats monetàries en efectiu. Aquests imports s'utilitzen per a la satisfacció de diferents conceptes, que apareixen constantment a la nostra documentació. Es necessita numerari per a satisfer censos, per a efectuar els pagaments dels diferents contractes i les pensions de censals morts. S'utilitza per a l'abonament dels dots i dels eixovars, així com per a la liquidació dels llegats de diferent tipologia analitzats, corresponents als testadors i testadores de la zona. Per tant, la necessitat de numerari en efectiu comporta que alguns pagesos hagin d'endinsar-se en el mercat de l'agrer i del capital. D'altres pagesos, els més ben situats social i econòmicament, també participen en aquests mercats, però amb un altre objectiu: millorar la seva situació amb l'adquisició d'agrer o de pensions de censals morts. D'entre els mercats existents, hem destacat el de l'agrer i el del capital, així com ens hem referit al matrimonial. Dins d'aquest mercadeig, tampoc hem de deixar de

banda el que es refereix al mercat de la salvació de l'ànima, ja que com hem vist, l'economia de la mort és un element molt important per a comprendre les actuacions de la societat analitzada.

5.- D'igual manera que amb la difusió de noves tipologies contractuals agrícoles, el canvi d'actitud de les poblacions maresmenques davant dels senyors feudals ens mostren certes transformacions al bell mig de les relacions feudals. Es tracta d'unes resistències actives, encapçalades pels sectors més benestants de les classes pageses, que volen alliberar-se de les jurisdiccions feudals, per a poder continuar amb el seu ascens social i polític. En el nostre estudi, hem constatat com aquest canvi d'actitud s'inicia l'any 1365, quan la major part dels pagesos depenents del monestir de Sant Marçal del Montseny no accepten el canvi de dependència, que comporta l'adquisició efectuada per des Bosc, senyor dels castells de Sant Vicenç i de Vilassar. Més endavant, amb l'enfrontament per la qüestió jurisdiccional aquest moviment s'enforteix amb l'aparició de les universitats, que s'organitzaran per a recaptar el numerari que la corona els demana per a reintegrar-se a la jurisdicció reial. Per tant, l'ascens social i econòmic, que ha anat experimentant la pagesia més benestant, és l'origen de les posteriors demandes de caire polític.

6.- La relació de la pagesia amb l'Església és contradictòria, perquè aquesta institució es mostra amb una multiplicitat de facetes, que van des de l'exercici de dominis directes, relacionats amb les "possessions emfitèutiques", fins a l'aixopluc espiritual, que esperen rebre els malalts als darrers moments de la seva existència. En aquest sentit, hem incidit en les pretensions de l'aparell eclesiàstic de regular canònicament els enllaços matrimonials i les cerimònies, que es desenvolupen arran de la mort d'un fidel. Malgrat els esforços eclesiàstics, s'observa la celebració d'una sèrie de pràctiques ancestrals, algunes d'elles considerades paganes, que ens informa de la superposició o coexistència de diferents mentalitats, que pugnen per a imposar-se. D'aquí vé, malgrat les recomanacions o prohibicions, la coexistència de diferents unions conjugals, la persistència de la vetlla dels difunts a les llars dels finats, així com la celebració dels àpats funeraris.

Com hem comentat amb anterioritat, hem decidit deixar per a propers estudis el tractament més aprofundit d'una sèrie de qüestions, que constitueixen temes amb prou entitat com per a requerir estudis més específics. Pensem que s'hauria d'incidir en l'anàlisi de les demandes senyoriales, per a discernir les semblances i les diferències entre senyories laics i senyories eclesiàstics. També considerem força interessant realitzar estudis al voltant de maresmencs, instal·lats a la ciutat comtal, per a poder copsar les relacions que mantenen amb els seus llocs d'origen i alhora poder fer un seguiment de les seves actuacions a Barcelona. Un altre dels temes interessants està relacionat amb el mercat de la compravenda de pensions de censals morts. Es tractaria de seguir una línia de treball més específica, que ens permetés aprofundir molt més en aquest tipus de mercat.

Per acabar amb aquesta breu reflexió final, tan sols en resta recordar, que tot i que la nostra investigació s'ha desenvolupat partint de paràmetres de caire històric, també hem utilitzat estudis i referents d'altres especialitats, que ens han aportat una visió més àmplia del nostre objecte d'estudi: la pagesia baixmaresmenca als darrers segles medievals. Així doncs, considerem que hem iniciat noves vies d'investigació, que talment podran matitzar, aclarir, millorar, i sobretot, encetar la curiositat vers qüestions tractades al llarg de la nostra investigació.

7.-ÍNDEXS

7.1.-Índex de taules

1.-LES FONTS

- Taula núm.1.-Tipologia Documental dels Manuals Notarials
de Bartomeu Agell (AHPB) pàg.15
- Taula núm.2.-Tipologia Documental dels Manuals Notarials
de Miquel Franquesa (AHPB) pàg.17

3.-LA TERRA

- Taula núm.3.-Taula-Resum dels focs entre 1358 i 1497 pàg.30
- Taula núm.4.-Pagesos i masos enfranquits per Pere
des Bosc (1365)..... pàg.42
- Taula núm.5.- Pagesia adquisidora de dominis directes
(abans del monestir de Sant Marçal del
Montseny) pàg.42
- Taula núm.6.-Establiments emfitèutics (1367-1480) pàg.44
- Taula núm.7.-Sotsestabliments emfitèutics (1348-1465)..... pàg.49
- Taula núm.8.- Cartes precàries (11367-1456)..... pàg.55
- Taula núm.9.-Permutes (1378-1478)..... pàg.62
- Taula núm.10.-Arrendaments (1401-1478)..... pàg.66
- Taula núm.11.-Lloguers precedits de deutoris (1440-1478) pàg.69
- Taula núm.12.-Compravendes de béns alouers (1365-1481) pàg.74
- Taula núm.13.-Compravendes de tinences gravades
amb cens (1355-1481)..... pàg.89

-Taula núm.14.-Compravendes de drets sobre les tinences (1377-1475)	pàg.91
-Taula núm.15.-Compravendes de recuperacions de tinences franques i lliures de cens (1377-1474).....	pàg.91
-Taula núm.16.-Compravendes de revessejats (1370-1480).....	pàg.95
-Taula núm.17.-Compravendes d'altres béns (1383-1480).....	pàg.96
-Taula núm.18.-Empenyoraments (1439-1450)	pàg.100
-Taula núm.19.-Compravendes a carta de gràcia (1455-1486)	pàg.103
-Taula núm.20.-Compravenda de pensions de censals morts.....	pàg.112
-Taula núm.21.-Revenda de pensions de censals morts.....	pàg.124
-Taula núm.22.-Lluïcions de pensions de censals morts	pàg.127
-Taula núm.23.-Alienacions d'agrer	pàg.131
-Taula núm.24.-Tipologia de les escriptures referents a l'habitatge.....	pàg.153
-Taula núm.25.-Agrupament de masos de Cabrera, Premià i Vi- lassar	pàg.156
-Taula núm.26.-Masos derruïts o deshabitats a Cabrera, Premia i Vilassar (1354-1479).....	pàg.162
-Taula núm.27.-Relació de bordes i masos de Cabrera, de Premià i de Vilassar (1348-1486).....	pàg.163
-Taula núm.28.-Capbreu dels alous de la rectoria de Sant Genís de Vilassar (1380-1410).....	pàg.196
-Taula núm.29.-Documentació de la família Botey, de Premià.....	pàg.203
-Taula núm.30.-Documentació de la família Aroles, de Vilassar	pàg.215
-Taula núm.31.-Documentació d'Arnau de la Castanyeda, cirurgia de Premià	pàg.227

3.-EL MATRIMONI I LA FAMÍLIA BAIXMEDIEVAL

- Taula núm.32.-Heretaments (1359-1481)..... pàg.265
- Taula núm.33.-Comparació d'importos de dots (períodes 1349-1400
i 1402-1481)..... pàg.283
- Taula núm.34.-Debitoris de dot de 1371 a 1481..... pàg.291
- Taula núm.35.-Promeses relacionades amb el pagament de l'eixida
del mas (1377-1431)..... pàg.313
- Taula núm.36.-Esponsalícis (1349-1481) pàg.319
- Taula núm.37.-Imports d'eixovar (1369-1481)..... pàg.332
- Taula núm.38.-Èpoques d'eixovar (1369-1483)..... pàg.339
- Taula núm.39.-Debitoris d'eixovar (1378-1481)..... pàg.342
- Taula núm.40.-Capítols Matrimonials (1421-1481)..... pàg.352
- Taula núm.41.-Relació de noms dels masos i bordes amb els antro-
pònims dels seus hereus i pubilles a Cabrera, Premià
i Vilassar (1348-1486)..... pàg.364
- Taula núm.42.-Heretaments de masos, bordes i cases (S.XIV i XV) . pàg.375

5.-LA MORT

- Taula núm.43.-Mortalitat a Vilassar del 1483,5,15 al 1483,12,8..... pàg.406
- Taula núm.44.-Donacions de béns objectes, animals i immobles
via testamentària (1353-1480) pàg.419
- Taula núm.45.- Hereus / hereves dels testaments dels parroquians
casats i casades de Sant Genís de Vilassar (1348-
1486)..... pàg.429
- Taula núm.46.-Hereus/hereves dels testaments de les parroquianes
vídues de Sant Genís de Vilassar (1348-1486) pàg.431

- Taula núm.47.-Quantitats adreçades a "ànima, sepultura i llegats"
dels testadors/es a Sant Genís de Vilassar (1348-
1486)..... pàg.449
- Taula núm.48.-Numerari adreçat pels testadors i testadores a lle-
gats religiosos (Testaments elaborats a Vilassar
1372-1486)..... pàg.453
- Taula núm.49.-Recaptes de Sant Genís de Vilassar (segles XIV i
XV) pàg.478
- Taula núm.50.-Pagaments dels marmessors a l'òbit dels testadors/
es (segle XIV) pàg.484
- Taula núm.51.-Pagaments dels marmessors a l'òbit dels testadors/
es (segle XV) pàg.484
- Taula núm.52.-Pagaments dels marmessors a l'òbit dels testadors/
es (segles XIV i XV) pàg.488
- Taula núm.53.-Pagaments realitzats pels marmessors de
Jaume Martí de Girona pàg.495
- Taula núm.54.-Preveres assistents a la sepultura de finats a Sant
Genís de Vilassar..... pàg.500
- Taula núm.55.-Àpats funeraris i donacions de beure i menjar satis-
fets pels marmessors dels testadors de Sant Genís
de Vilassar pàg.515
- Taula núm.56.-Demanda de misses dels testadors de Sant Genís
de Vilassar (1353-1486)..... pàg.527
- Taula núm.57.-Demandes de misses dels testadors de Sant Genís
de Vilassar (1353-1486)..... pàg.527
- Taula núm.58.-Demanda de misses dels testadors de Sant Pere
de Premià (1462-1488) pàg.540
- Taula núm.59.-Demandes de misses dels testadors de Sant Pere
de Premià (1462-1488) pàg.540

7.2.-Índex de gràfics

3.-LES RELACIONS CONTRACTUALS

- Gràfic núm.1.-Modalitats de l'emfiteusi (1348-1486) pàg.34
- Gràfic núm.2.-Parts aliquotes de la collita de cartes
precàries (1369-1456)..... pàg.54
- Gràfic núm.3.-Dependència de les terres permutades
(1378-1478) pàg.60
- Gràfic.núm.4.-Període d'arrendament (1401-1478) pàg.64
- Gràfic núm.5.-Compravendes (1348-1481) pàg.71
- Gràfic núm.6.-Immables alouers venuts pàg.72
- Gràfic núm.7.-Venedors de violaris i censals morts
(1373-1481) pàg.110
- Gràfic núm.8.-Venedors col.lectius de censals morts
(1371-1481) pàg.110
- Gràfic núm.9.-Venedors de censals morts dins de
l'àmbit familiar (1373-1481)..... pàg.111
- Gràfic núm.10.-Preus de compravenda de censals morts
(1373-1481) pàg.112
- Gràfic núm.11.-Tipologia de les escriptures referents
a bordes, cases i masos pàg.153
- Gràfic núm.12.-Tipologia de les compravendes pures
de cases..... pàg.154
- Gràfic núm.13.-Tipologia de les compravendes pures
de masos pàg.154
- Gràfic núm.14.-Compradors de béns i rendes, segons
grups socials (1348-1486)..... pàg.175

4.-EL MATRIMONI I LA FAMÍLIA BAIXMEDIEVAL (CANVIAR NUMERACIO FULLS)

- Gràfic núm.15.-Donants a hereus i pubilles
(1359-1481) pàg.254
- Gràfic núm.16.-Donacions a hereus i pubilles
(1359-1481) pàg.257
- Gràfic núm.17.-Enllaços matrimonials dels hereus
de Sant Genís de Vilassar (1348-1486)..... pàg.263
- Gràfic núm.18.-Enllaços matrimonials de les pubilles de
Sant Genís de Vilassar (1348-1486)..... pàg.263
- Gràfics núm.19 i 20.-Import de dots (1349-1481) pàg.280
- Gràfic núm.21.-Terminis de satisfacció de dots
(1379-1481) pàg.288

5.-LA MORT

- Gràfic núm.22.-Casades testadores amb familiars ascendents
i descendents (1348-1486) pàg.399
- Gràfic núm.23.-Vídues testadores amb familiars
ascendents i descendents (1348-1486) pàg.400
- Gràfic núm.24.-Parents amb llegats de les dones testadores
casades (1348-1486) pàg.402
- Gràfic núm.25.-Parents amb llegats de les dones vídues
testadores (1348-1486)..... pàg.403
- Gràfic núm.26.-Estat de salut dels testadors/es (1348-1486)..... pàg.404
- Gràfic núm.27.-Mortalitat dels molt malalts/es (1362-1486)
Període testament/òbit..... pàg.407

- Gràfic núm.28.-Període entre testament/òbit dels “malalts/es”
(1380-1486) pàg.408
- Gràfic núm.29.-Nombre de fills/es esmentats pels testadors/es
a Sant Genís de Vilassar (1348-1486) pàg.433
- Gràfic núm.30.-Previsió d'hereus dels testadors/es
a Sant Genís de Vilassar (1348-1486) pàg.433
- Gràfic núm.31.-Nombre de llegats específicats pels testadors/es
(1348-1486) pàg.452
- Gràfic núm.32.-Pagaments dels marmessors per a “pa per amor
de Déu” a Vilassar (segle XV) pàg.484
- Gràfic núm.33.-Productes adquirits per la celebració d'àpats
funeraris a Sant Genís de Vilassar pàg.512

8.-BIBLIOGRAFIA

ALBAIGÈS, Josep Maria: Enciclopedia de los topónimos españoles. Barcelona, Editorial Planeta S.A. ("Enciclopedias Planeta"), 1998.

ALEXANDRE-BIDON, Danièle i LETT, Didier: Les enfants au Moyen Âge. Paris, Hachette, 1997.

ALEXANDRE-BIDON, Danièle i TRÉFFORT, Cécile (Direc.): À Réveiller les morts. Le quotidien dans l'Occident Médiéval. Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 1993.

ALEXANDRE-BIDON, Danièle: "Apprendre à vivre: l'enseignement de la mort aux enfants" dins de À Réveiller les morts. Le quotidien dans l'Occident Médiéval. Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 1993, pàgs.7 a 13.

-La mort au Moyen Age. XIIIè-XVIè siècle. Paris, Hachette ("La vie quotidienne"),1998, pàgs.72 i 36.

ALMUZARA, Rosa: "Els plànols del Marquesat de Moja". Argentona, "Fonts", núm.9, gener 2002, p. 18-24.

ALMERICH i PADRÓ, Paulina: Les ermites del Maresme. Primer premi de recerca històrica, any 1999. XV edició del premi Mn. Narcís Sagner. Vallgorguina, Associació Cultural Vallgorguina, 2000.

ALSINA, Claudi i altres: Pesos, mides i mesures dels Països catalans. Barcelona, Editorial Curial ("Biblioteca de Cultura Catalana", núm.67), 1990.

ALTÉS i AGULLÓ, Francesc: El Llibre Vermell de Montserrat. Barcelona, 1989.
Reproducció digital de cervantesvirtual.com/Fichaobra.html?Ref=720.

ALTISENT, A.: Història de Poblet. Abadia de Poblet, Imprempta monàstica, 1974.

AMADES, JOAN: Divinitat del pa. Tarragona, Edicions El Mèdol ("Biblioteca de Tradicions Populars Joan Amades ", núm.7), 2001. Edició Facsímil.

-La Mort. Costums i Creences. Tarragona, Edicions El Mèdol ("Biblioteca de Tradicions Populars Joan Amades ", núm.11), 2001. Edició Facsímil.

-Les esposalles. Tarragona, Edicions El Mèdol ("Biblioteca de Tradicions Populars Joan Amades ", núm.19), 2003. Edició Facsímil.

AMIET, Robert: *"Le culte chrétien pour les défunts"*, À Réveiller les morts. Le quotidien dans l'Occident Médiéval. Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 1993, pàgs.277 a 286.

ANGLÉS, Higinio: El 'Llibre Vermell' de Montserrat y los cantos y la danza sacra de los peregrinos durante el siglo XIV. Anuario Musical, 10, 1955, pàg.54.

ANGUERA DE SOJO i DODERO, Oriol: "Dret especial de la comarca de Vic", dins de Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català. Barcelona, Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 1934.

ARIÈS, Philippe i DUBY, Georges (dir.): Historia de la vida privada. 2.De la Europa feudal al Renacimiento. Madrid, Editorial Taurus, 1991.

ARIÈS, Philippe: El niño y la vida familiar en el Antiguo Régimen. Madrid, Taurus ("Ensayistas", 284), 1987.

-Historia de la muerte en Occidente. Desde la Edad Media hasta nuestros días. Barcelona, Quaderns Crema, S.A. ("El acantilado", núm. 28), 2000.

- L'homme devant la mort. 1. Le temps des gisants. Paris, Éditions du Seuil ("Histoire", núm. 82), 1977.

AURELL CARDONA, Martin: Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213). Barcelona, Ediciones Omega, 1998.

-Une famille de la noblesse provençale au Moyen Age : les Porcelet. Avignon, Aubanel ("Archives du sud"), 1986.

ASSIER-ANDRIEUX, Louis: Coutumes et rapports sociaux. Études anthropologiques des communautés paysannes du Capcir. Paris, CNRS, 1981. Pàs.152 a 159

AZNAR GIL, Federico R: La institución matrimonial en la Hispania Cristiana bajomedieval (1215-1563). Salamanca, Universidad Pontificia ("Bibliotheca Salmanticensis. Estudios 123"), 1989.

AVENTIN, Mercè: "Família i unitat d'explotació", dins de Història Agrària dels Països Catalans. V.II Edat Mitjana. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2004, pàgs. 467 a 503.

-"La familia ante la muerte: el culto a la memoria", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs.387 a 412.

-La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI. Barcelona, Editorial Columna ("Columna Assaig", núm. 5), 1996.

-“Mercat de rendes, mercat de salvació”, a Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval (Manuel Sánchez Martínez Comp.) Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas/ Institució Milà i Fontanals i Unidad Estructural de Investigación de Estudios Medievales (“Anuario de Estudios Medievales”, Anejo 27), 1993, pàgs.133 a 151.

AYMARD, Maurice: “Mercats i economies camperoles a l'Europa mediterrània (segles XIV-XVIII)”, a Els espais del mercat. 2on Col.loqui Internacional d'Història Local. València, Diputació de València i Centre d'Estudis d'Història Local (“Història Local”, 14), 1993, pàg.101 a 110.

BARCELÓ CRESPI, Maria : “El ritmo de la comunidad: vivir en el mundo rural, los trabajos y los dias. El ejemplo de Mallorca Bajomedieval”, dins La vida cotidiana en la Edad Media. VIII Semana de Estudios Medievales (Nájera, agost de 1997). Logroño, Gobierno de la Rioja y Instituto de Estudios Riojanos, 1998, pàg.129 a 167.

BARRAQUÉ, Jean-Pierre et BLAZQUEZ, Adrian: “Quelques aspects de l'enfance dans l'Espagne Médiévale et moderne”, a La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne (R. Fossier/Ed.). Actes des XVI^{es} Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.109 a 131.

BARRERA, Andres: Casa, herencia y familia en la Cataluña rural. Madrid, Alianza Editorial, 1990.

BARTHÉLEMY, Dominique: “Parentesco” dins de Historia de la vida privada 2.De la Europa feudal al Renacimiento. Madrid, Grupo Santillana de Ediciones, S.A , pàgs.99 a 171

BATLLE i GALLART, Carme: Barcelona entre 1380 y 1462. Barcelona, Separata de “Anuario de Estudios Medievales”, núm.5, 1968, pàgs.743 a 751.

-Fires i mercats. Factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles XI a XV). Barcelona, Rafael Dalmau Editor ("Col.lecció Bofarull", núm.7), 2004.

- La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV. 2 vols. Barcelona, CSIC, 1973.

BATLLE, Carme i VINYOLES, Teresa: Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques. Barcelona, Rafael Dalmau editor ("Col.lecció Bofarull" núm.6), 2002.

BAUCELLS i REIG, Josep: El Maresme y la Pia Almoina de la Seu de Barcelona: catàleg del fons en pergamí de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ("Col.lecció Catàlegs-Inventaris d'Arxius eclesiàstics", 3 // "Catàleg de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona",3, 1987.

-Vivir en la Edad Media: Barcelona y su entorno en los siglos XIII-XIV (1200-1344). Barcelona, Institució Milà i Fontanals, Departament d'Estudis Medievals, CSIC ("Anuario de Estudios medievales". Anejo, 56), 2004.

BENITO, Pere: Els habitants de Vilassar enfront de la senyoria arbitrària dels Sant Vicenç (1229). Vilassar de Dalt, "Ipsa Arca", núm. 1, 1999. pàgs. 40 a 47.

-Els homes de Sant Pol del veïnat del Sant Crist. Mataró, "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria" núm. 41, octubre 1991. pàgs.14 a 24.

-"Le clergé paroissial du Maresme (évêché de Barcelone) d'après les visites pastorales (1305-1447) : recherches sur le thème du concubinage", a Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne (Pierre Bonnassie/Ed). Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran 6-8 septembre 1991. Toulouse, Presses Universitaires de Mirail, 1995, pàgs. 187 a 205.

- Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana. Una aproximació des de les Visites Pastorals (1305-1447). Premi Iluro 1991. Mataró, Caixa Laietana, 1992.

- "L'obertura al mar d'una societat feudal. La gènesi dels primers veïnats marítims de la comarca del maresme: Vilassar, 1400-1550", a 1490, En el umbral de la modernidad. València, Consell Valencià de Cultura de la Generalitat Valenciana, 1994, pàgs. 721 a 732.

- Història Medieval, a "Història de Vilanova del Camí". Vilanova del Camí, Ajuntament de Vilanova del Camí i Pagès Editors S.L., 2003. pàgs. 93 a 209.

- "Hoc est breve...". L'emergència del costum i els orígens de la pràctica de capbrevació (segles XI-XIII), a "Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval". Barcelona, CSIC, 1993. pàgs 3 a 27.

- "Le clergé paroissial du Maresme (évêché de Barcelone) d'après les visites pastorales (1305-1447) : recherches sur le thème du concubinage", a Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne (Pierre Bonnassie/Ed). Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran 6-8 septembre 1991. Toulouse, Presses Universitaires de Mirail, 1995, pàgs.187 a 205.

- "Poder i societat al Maresme medieval: els Sant Vicenç (1022-1271) ", a L'arquitectura militar medieval. Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. Actes (Del 13 al 30 d'octubre de 1999). Mataró, Grup d'Història del Casal, 2000. pàgs.25 a 35.

- Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII). Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques / Institució Milà i Fontanals / Departament d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales" Annex 51), 2003.

-Violències feudals i diferenciació social pagesa. Els homes de Sant Marçal del Montseny a Vilassar i Argentona a la segona meitat del segle XII. Mataró, "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria", núm. 37, 1990, pàgs. 15 a 27.

-Viure al Vilassar del quatre-cents. Els testimonis dels inventaris "post-mortem" (1425-1454). Treball inèdit.

BERMEJO CASTRILLO, Manuel Ángel: "Transferencias patrimoniales entre los cónyuges por razón del matrimonio en el derecho medieval castellano", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs. 93 a 178.

BERTHON, E: "À l'origine de la spiritualité médiévale de l'enfance : les saints Innocents", a La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne (R. Fossier/Ed.). Actes des XVI^{es} Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.31 a 38.

BERTRAN ROIGÉ, Prim: Conflictes socials a Cervera, segons el llibre del batlle Antoni de Cabrera (1356-1357). Separata de Miscel.lània Cerverina, núm.6. Cervera, Centre Comarcal de Cultura, 1988, pàgs.53 a 70.

BERTRAN ROIGÉ, Prim: "La dècima apostòlica: l'exemple d'Elna (1391) ", a Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval. Barcelona, CSIC, 1993, pàgs.455 a 486.

BLANCO DE LA LANA, Joan: "Masos grassos a la vall d'Amer (segles XIV-XVI): Masos 'ad benevisum' i estructures senyoriales" a El feudalisme comptat i debatut. València, Universitat de València, 2003, pàgs.403 a 439.

BOFARULL i TERRADES, Manuel: Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes, etc. Barcelona, Editorial Milà ("Biblioteca Popular Catalana-Vell i Nou", núm.30), 1991.

BONNASSIE, Pierre et ILLY, Jean-Pascal: "Le clergé paroissial aux Ixe-Xe siècles dans les Pyrénées orientales et centrales", a Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne (Pierre Bonnassie/Ed). Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran 6-8 septembre 1991. Toulouse, Presses Universitaires de Mirail, 1995, pàgs.153 a 166.

BOIS, Guy : La crisi del feudalisme a Europa a la fi de l'edat mitjana. Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Històrics, 1988.

-La gran depresi3n medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistèmica. València, Universitat de València ("Biblioteca Nueva", núm.14), 2003.

-Marc Bloch i la Hist3ria Agrària. Barcelona, Centre d'Estudis Hist3rics Internacionals, "Estudis d'Hist3ria Agrària", Núm. 8, pàgs.33 a 40

- "Un assaig sobre el naixement i el desenvolupament de l'economia de mercat al si de la societat feudal", a Els espais del mercat. 2on Col.loqui Internacional d'Hist3ria Local. València, Diputaci3 de València i Centre d'Estudis d'Hist3ria Local ("Hist3ria Local", 14), 1993, pàgs.77 a 90.

-Sur les crises economiques medievales. Barcelona, Facultat de Geografia i Hist3ria de la Universitat de Barcelona, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", Núms. 16/17, 1995-1996, pàgs. 61 a 69.

BOL3S i MASCLANS, Jordi: Diccionari de la Catalunya Medieval (ss.VI-XV). Barcelona, Edicions 62 ("Col.lecci3 El Cangur Diccionaris", núm.284), 2000.

-“El territori i els seus límits. El poble, la parroquia i el castell de l'edat mitjana “, a Territori i Societat a l'Edat Mitjana: Història, Arqueologia, documentació. Vol.I, dirigit per Jordi Bolós i Joan J. Busqueta. Lleida, Institut d'Estudis Humanístics Miquel Coll i Alentorn, 1997, pàgs.41 a 82.

-Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (“Textos i Estudis de Cultura Catalana”, núm.100), 2004.

-El mas, el pagès i el senyor. Paisatge i societat en una parròquia de la Garrotxa a l'edat mitjana. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1995.

BONNASSIE, Pierre (Ed) : Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne. Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran 6-8 septembre 1991. Toulouse, Presses Universitaires de Mirail, 1995.

-Catalunya mil anys enrera (segles X-XI). 1/Economia i societat pre-feudal. Barcelona, Edicions 62 (“Col.lecció d'Estudis i documents”, núm.31), 1979

BORAU i MORELL, Cristina: L'ascens social a la Barcelona del segle XIV vist a través dels promotors de capelles de la seu i de les grans esglésies parroquials. Barcelona, Anuario de Estudios Medievales, 32/2, 2002, pàgs.693 a 722.

BORRAS i FELIU, Antoni : “L'ajuda als pobres en els testaments de Catalunya i Valencia del segle XIV”. Separata de La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Barcelona, CSIC, 1980, pàgs.363 a 372.

BRESC, Henri: “La Europa de las ciudades y de los campos (siglos XIII-XV)” a BURGUIÈRE, André i altres: Historia de la familia. V.1.Mundos lejanos, mundos antiguos. Madrid, Alianza, 1988, pàgs.401 a 438.

-La servitude au coeur de la "réaction féodale" : Les Arcs, 1366, a "Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Âge". Rome, École Française de Rome, 2000, pàgs.1009 a 1037.

BROCÀ, Guillem M. de: Historia del derecho de Cataluña especialmente del civil y Exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la jurisprudencia. Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya ("Textos Jurídics Catalans. Escriptors", 1/1 i 1/3, 1985 i 1987. 2 vols.

BURGUIÈRE, André i altres: Historia de la familia. V.1.Mundos lejanos, mundos antiguos. Madrid, Alianza, 1988.

BUSQUETA, Joan Josep: Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu del Palomar als segles XIII-XIV. Barcelona, Fundació Vives i Casajoana, 1991.

BUSQUETA, Joan Josep i CUADRADA, Coral: Els funcionaris regis i la seva implantació al Pla de Barcelona i en el Maresme. Un grup social a la conquesta de l'entorn rural. Barcelona, "L'Avenç", núm.94, 1986, pàgs.36 a 41.

CABRÉ i PAIRET, Montserrat : "Formes de cultura femenina a la Catalunya Medieval", Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya. Barcelona, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya, 1988, pàgs. 31 a 52.

CABRÉ i PAIRET, Montserrat i altres: Dones i monaquisme. Vida religiosa femenina a l'Edat Mitjana (Dossier). Barcelona, "L'Avenç" núm.255, 2001, pàgs. 23 a 73.

CAMPO i JORDÀ, Ferran del: Castells medievals. 20 castells i 68 torres de guaita del Maresme. Figueres, Brau, ed. ("Guies del Patrimoni Comarcal", 13), 1998.

CAMPS i ARBOIX, Joaquim : La reivindicació social dels remences. Barcelona, Rafael Dalmau Editor ("Episodis de la Història", núm.5), 1960.

-Història de l'agricultura catalana. Barcelona, Editorial Taber ("Biblioteca de Cultura Catalana"), 1969.

CANAL i MORÉ, Adrià: Els cognoms del Maresme. Primera meitat del segle XVI. Barcelona, Sírius edicions ("Memòria Històrica",4), 1997.

CANAL i MORELL, Jordi: El conflicte remença vist pels historiadors dels segles XIX i XX. Girona, Diputació de Girona, "Revista de Girona", Núm. 118, setembre-octubre 1986, pàgs. 57 a 63.

CANAL i ROQUET, Jopep: "Els remences a les valls d'Hostoles i Amer". Girona, Diputació de Girona, "Revista de Girona", Núm. 118, setembre-octubre 1986, pàgs. 50 a 56.

CAÑELLAS i VILAR, Núria: Entre l'aquí i el més enllà. Anàlisi d'una societat urbana del segle XV a la Catalunya Nova a través dels testaments: Tortosa 1425-1455. Memòria de "maîtrise" sota coodirecció de Maurice Berthe i Antoni Riera. Universitat Toulouse-Le Mirail. Octubre de 1992, pàg.19.

CARRERAS i CANDI, Francesc: Notes sobre los orígens de l'emfiteusi en lo territori de Barcelona. Barcelona, "Revista Jurídica de Catalunya", XV, 1909-1910.

- Lo castell de Burriach o de Sant Vicents. Argentona, Copisteria la Juliana, 1980.

-Notes sobre los orígens de l'emfiteusi en lo territori de Barcelona. Barcelona, "Revista Jurídica de Catalunya", núm.XV, 1909-1910.

-Pere Joan Ferrer, militar y senyor del Maresme. Mataró, Editorial Alta Fulla / Patronat Municipal de Cultura de Mataró, 1987.

CARRÈRE, Claude: Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi. Barcelona, Curial, 1977-1978. 2 vols

CASAS-MERCADER, F.: Las aparcerías y sus problemas. Barcelona, Editorial Bosch, 1956.

CATALÀ i ROCA, Pere: De cara a la Mediterrània. Les torres del litoral català. Barcelona, Rafael Dalmau editor ("Col.lecció Nissaga",7), 1987.

CASTILLO i EZQUERRA, M^a Josep : Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques. Argentona, L'Aixernador Edicions argentonines ("Col.lecció el Montalt", núm. 7), 1990.

CATAFAU, Aymad: "Celleres i monestirs al Rosselló (segles X-XIV), a Territori i Societat a l'Edat Mitjana: Història, Arqueològia, documentació. Vol.III, dirigit per Jordi Bolós i Joan J. Busqueta. Lleida, Institut d'Estudis Humanístics Miquel Coll i Alentorn, 1999-2000, pàgs.167 a 180.

CODINA, Jaume: A Sant Boi de Llobregat (segles XIV-XVII). Sant Boi de Llobregat ("Columna Assaig", núm.22), 1999.

-Contractes de matrimoni al delta del Llobregat, segles XIV a XIX. Barcelona, Fundació Noguera, 1997.

CLARAMUNT i RODRÍGUEZ, Salvador: "Dos aspectes de l'alimentació medieval: dels canonges a les 'miserabiles personae'", dins de Alimentació i societat a la Catalunya Medieval. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques / Institutio Milà i Fontanals / Unitat d'Investigació d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales", Annex 20), 1988, pàgs.167 a 172.

-La muerte en la Edad Media en el mundo urbano. Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", núms. 7/8, 1986-1987, pàgs.205 a 218.

CERDÀ SUBIRACHS, Jordi: Misses de Sant Amador. Purgatori i cultura popular. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca de Cultura Popular Valeri Serra i Boldú", 17), 2006.

COMTE AGUILAR, Lucía: Clergues i feligresos a les parròquies del Vallès a l'Edat Mitjana. Estudi de les visites pastorals dels anys 1303-1324. Treball d'Iniciació a la Recerca dirigit pel Dr. Josep Maria Salrach i Marés de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives de la Universitat Pompeu Fabra, setembre de 2002.

CONGOST, Rosa: Els caràcters originals de la Història rural catalana. Girona, Diputació de Girona, "Revista de Girona", Núm. 202, setembre-octubre, 2000. Pàgs. 58 a 62.

CONTRERAS, JESÚS i altres: La invenció de la família catalana . Barcelona, "L'Avenç", núm. 132, desembre 1989, pàgs. 15 a 53.

CONTRERAS MANJARRÉS, Ester : "La familia en la edad media. Una aproximación bibliográfica", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs. 515 a 551.

COLL Monteagudo i altres: La Cisa. Mil anys d'història. Argentona, Comissió Pro Mil·lenari de la Cisa ("Col·lecció Costa de Llevant. Sèrie Major", núm.1), 1999.

CONGOST, Rosa i altres : "Evolució del contracte de masoveria (Girona, S. XV-XVIII)", a Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.215), pàgs.126 a 149.

CUADRADA, Coral: El Maresme medieval: hàbitat, economia i societat, segles X-XIV. Premi Iluro 1987. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1988.

-La pagesia medieval, una classe homogènia? Anàlisi de la condició social dels camperols del Maresme, segles XIII-XIV. Barcelona, "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", V, 1994, pàgs. 67 a 80.

-El sacramental i les franqueses del Vallès i del Maresme a l'Edat Mitjana . Granollers, "XXXIII Assemblea Intercomarcal d'estudiosos" del 17-18 d'octubre de 1987. Granollers, Museu de Granollers, 1989, pàgs.203 a 217.

-“El paisatge i l'organització del territori al Maresme medieval”, a Territori i Societat a l'Edat Mitjana: Història, Arqueologia, documentació. Vol.I, dirigit per Jordi Bolós i Joan J. Busqueta. Lleida, Institut d'Estudis Humanístics Miquel Coll i Alentorn, 1997, pàgs.83 a 130.

-“Poder, producción y familia en el mundo rural catalán (siglos XI-XIV”, a Relaciones de poder, de producción y de parentesco en la Edad Media i Moderna (comp. REYNA PASTOR). Madrid, CSIC ("Biblioteca de Historia", 1), 1990, pàgs. 225 a 261.

-Toponimia Medieval al Maresme. El paisatge, la mà de l'home, els veïnats (1250-1350). Barcelona, "Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior", XXVII, 1987.

CURTO i OMEDES, ALBERT: La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV. Barcelona, Fundació Vives Casajuana ("Premi Francesc Carreras Candi" XII edició), 1988.

CURTO i SOLER, Conrad: Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de Sant Feliu de Cabrera, Sant Genís de Vilassar, Sant Joan de Vilassar i Santa Creu de Cabrils en els segles XVI, XVII, XVIII. Barcelona, Seminari de Pere Mata de la Universitat de Medicina de Barcelona, 2000.

CUVILLIER, Jean-Pierre : Les communautés rurales de la Plane de Vich (Catalogne) au XIIIè et XIVè siècles. París, "Melanges de la Casa de Vélazquez", IV, 1968, pàgs. 73 a 104.

CHIFFOLEAU, Jacques: La comptabilité de l'Au-delà. Les hommes, la mort et la religion, dans la région d'Avignon à la fin du Moyen Age (vers 1320 – vers 1480). Roma, École française de Rome Palais Farnèse, 1980.

CHIFFOLEAU, Jacques: Dels ritus a les creences. La pràctica de la missa a l'Edat Mitjana. Barcelona, "L'Avenç", núm.111, gener 1988.

DANON,J: Visió històrica de l'hospital general de la Santa Creu de Barcelona. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana/Rafael Dalmau editor, 1978.

DÍAZ i PÉREZ, Roser i FORN SALVÀ, Francesc: 1480-1490. 500è Aniversari de l'alliberament dels lligams senyorials dels castells de Burriac i Mataró. Separata de "Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del maresme", núm.10, 1980.

DONAT PÉREZ, Lúdia i altres: "Usos i abusos del concepte de mas: el cas de la regió de Girona (segles XIII-XIV)", a *El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999.* Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001. pàgs.125 a 158.

DONAT PÉREZ, Lúdia: "Contractes ad laborationem i establiments de masos després de la pesta negra (1349) ", a *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX).* Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.215). pàgs.126 a 149.

DUBY, Georges i altres: *Historia de la familia.* Madrid, Alianza, 1988 2v

DUBY, Georges i altres: *Historia de las mujeres. 2. La Edad Media.* Barcelona, Círculo de lectores, 1994.

-DUBY, Georges: prefaci de "Tiempos medievales", a Burguière, André i altres: *Historia de la familia. V.1.Mundos lejanos, mundos antiguos.* Madrid, Alianza, 1988, pàgs.283 a 286.

-"Obertura" a *Historia de la vida privada. 2.De la Europa feudal al Renacimiento.* Madrid, Grupo Santillana Ediciones SA ("Colección Taurus Minor"), 2001, pàgs.19 a 54.

ECHANIZ SANS, Maria: "La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoina de la Catedral de Barcelona según el libro de cuentas de 1283-1284", dins de *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval.* Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques / Institució Milà i Fontanals / Unitat d'Investigació d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales. Anex 20"), 1988, pàgs.173 a 261.

EQUIP BROIDA : "Els àpats funeraris segons els testaments vers el 1400", dins de Alimentació i societat a la Catalunya Medieval. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques / Institució Milà i Fontanals / Unitat d'Investigació d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales. Anex 20"), 1988, pàgs.263 a 269.

ESPADALER i PARCERISAS, Ramon: Donacions, contractes i reconeixements: evolució de l'estatus dels pagesos osonencs vinculats al monestir de Santa Maria de Ripoll (S. XI-XIV). Ponència presentada al II Col.loqui d'història agrària, Barcelona, 1986.

FAGES, Mariona: Sant Pere de Premià. Origen i desenvolupament d'una comunitat rural del Maresme (segles X-XV). Tesina inèdita. 1985.

FELIU, Gaspar: El pes econòmic de la remença i dels mas usos. Barcelona "Anuario de Estudios Medievales" núm.22, 1992, pàgs. 145 a 160.

-Els antecedents de la remença i els mals usos. "Quaderns de la Selva" núm. 13, 2001. pàgs.209 a 228..

-La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur. València, Universitat de València/ Departament d'Història Medieval, "Revista d'Història Medieval", núm. 10, 1999, pàgs. 13 a 43.

-Les mesures tradicionals catalanes: un garbuix racional. Barcelona, "Butlletí de la Societat d'Estudis Històrics" núm.XV, 2004, pàgs.9 a 27.

- "Feudalisme: llibertat i servitud" a El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del Feudalisme Català. València, Universitat de València, 2003, pàgs. 45 a 70.

FERNÁNDEZ i TRABAL, Josep: Una família catalana medieval. Els Bell.lloc de Girona 1267-1533. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Col.lecció Abat Oliba", núm. 161), 1995.

- El conflicte remença a la Catalunya del segle XV, 1388-1486. Separata d'"Afers. Fulls de Recerca i Pensament", núms.42 i 43, 2002, pàgs.587 a 624.

- "Les indústries rurals", dins de Història agrària dels països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 1984, pàgs.361 a 394.

- Formació del patrimoni rural de la família Bell-lloch de Girona, 1302-1398. De mercaders a terratinents. Barcelona, "L'Avenç", núm.94, 1986, pàgs.41 a 47.

- Mercaders de Girona propietaris de remences: el camperolat gironí en el moment anterior al primer esclat revolucionari a través de l'arxiu de la família Bell-lloch- Ponència presentada al II Col.loqui d'Història Agrària. Barcelona, 1986.

- Una família catalana medieval. Els Bell.lloch de Girona 1267-1533. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

FERRER i MALLOL, Maria Teresa: "Esclaus i lliberts orientals a Barcelona. Segles XIV i XV", a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana". Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales Annex núm.38, 2000, pàgs.167 a 212.

- "Establiments de masos després de la pesta negra", a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàgs.189 a 241.

-El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV. Barcelona, "Anuario de Estudios Medievales", 7, 1970-1971, pàgs.351 a 492.

-La redacció del instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibrets i cartes. Barcelona, Separata de "Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos", Vol.VI, 1974.

FERRO, Víctor: El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta. Capellades, Eumo Editorial, 1987.

FLANDRIN, Jean-Louis: Los orígenes de la familia moderna. Barcelona, Ed. Crítica ("Estudios y Ensayos"), 1979.

FOSSIER, Robert: "La era feudal (siglos XI-XIII)", a BURGUIÈRE, André i altres: Historia de la familia. V.1.Mundos lejanos, mundos antiguos. Madrid, Alianza, 1988, pàgs.375 a 400.

-"Quelques réflexions sur l'enfance", a La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne (R. Fossier/Ed.). Actes des XVIès Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.225 a 229.

FOSSIER, Robert (Ed): La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne. Actes des XVIès Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997.

FREEDMAN, Paul H: Assaig d'història de la pagesia catalana (s.XI-XV). Barcelona, Editorial 62, 1988.

-Catalunya Nova i Catalunya Vella a l'Edat Mitjana: dues Catalunyes?. Girona, Diputació de Girona, "Revista de Girona", núm. 1986, pàgs.32 a 35.

-Els orígens de la servitut pagesa a la Catalunya Medieval. Vic, Eumo Editorial / Estudis Universitaris de Vic, 1993.

FURIÓ, Antoni i GARCÍA-OLIVER, Ferran: "La cultura pagesa", dins de Història Agrària dels Països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 2004, pàgs.581 a 602.

FURIÓ, Antoni: Camperols del País Valencià. Sueca, una comunidad rural a la tardor de l'Edat Mitjana. València, Institució Alfons el Magnànim, 1982.

-“Esclaus i assalariats. La funció econòmica de l'esclavitud en la Península Ibèrica a la Baixa Edat Mitjana”, dins De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales Annex núm.38, 2000, pàgs.19 a 39.

-“Les estructures de la terra: de la terra al mercat”, a Història agrària dels Països Catalans. V.II Edat Mitjana. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2004, pàgs. 247-299.

-“L'utilatge i les tècniques”, dins de Història Agrària dels Països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 1984, pàgs.335 a 360.

-“Tierra, familia y transmisión de la propiedad en el país valenciano durante la Baja Edad Media”, a Relaciones de poder, de producción y de parentesco en la Edad Media i Moderna (comp. REYNA PASTOR). Madrid, CSIC (“Biblioteca de Historia”, 1), 1990, pàgs.305 a 278.

GARCÍA HERRERO, Maria del Carmen: "Elementos para la historia de la infancia y de la juventud a finales de la edad media", a La vida cotidiana en la Edad Media. VIII Semana de Estudios Medievales. Nájera del 4 al 8 de agosto de 1997. Logroño, Gobierno de la Rioja y Instituto de Estudios Medievales, 1998, pàgs.223 a 252.

GARCÍA HERRERO, Maria del Carmen i FALCÓN PÉREZ, Maria Isabel: "En torno a la muerte a finales de la Edad Media aragonesa", dins En la España Medieval, 2006, pàgs.153 a 186.

www.ucm.es/BUCM/revistas/qhi/02143038/articulos/ELEM0606110153A.ADF

GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente: "Estructura de la propietat i mercat de les rendes a la València posterior posterior a la conquesta (1238-1350)" a El feudalisme comptat i debatut. València, Universitat de València, 2003, pàgs.389 a 402.

- La formació d'un mercat del crèdit. Orígens i difusió del censal en la societat valenciana: segles XIII-XIV. Barcelona, "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics" núm., XII, 2001, pàgs.135 a 144.

- Vivir a crèdit en la Valencia medieval: de los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio. València, Universitat de València "Col.lecció oberta", núm.84, 2002.

GARCÍA OLIVER, Ferran: "Els cultius", dins de Història Agrària dels Països catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 1984, pàgs. 301 a 334.

- "La ciutat contra el camp a la tardor medieval", a El feudalisme comptat i debatut. València, Universitat de València, 2003, pàgs.539 a 558.

GARCÍA SANZ, Arcadio: El censal. Castellón, "Boletín de la Sociedad castellonense de cultura", tomo XXXVII, octubre-diciembre 1961, pàgs.281 a 310.

GARRABOU, Ramon i SERRA, Eva: Els estudis d'història agrària a Catalunya. València, Institució d'Alfons el Magnànim/Diputació Provincial de València ("Col.lecció Politècnica", Núm. 11), 1979, pàgs.41 a 78.

GARRABOU, RAMON: "El conreu del blat", dins de Per a una història de la societat tradicional. Les formes de treball (2). Barcelona, l'"Avenç", núm.29, 1981, pàgs.52 a 58.

GASSIOT PINTORI, Sílvia: "Herència i mercat de la terra: l'accés a la propietat al domini de Cervelló segons el capbreu de 1374-1377", a Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval. Barcelona, CSIC, 1993, pàgs.71 a 103.

GIFRÉ i RIBAS, Pere i altres : Els arxius patrimonials. Girona, CCG edicions ("Col.lecció Fonts", núm. 2), 2002.

GIFRÉ i RIBAS, Pere i LLUCH BRAMON, Rosa: "Continuïtats del mas català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe (segles XV-XVI)", a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàgs.593 a 610.

GIRALT I RAVENTÓS, Emili: "Les tècniques de la viticultura anterior a la fil.loxera", dins de Per a una història de la societat pagesa tradicional. Les formes de treball,3. Barcelona, L'"Avenç" núm.29, 1980, pàgs.64 a 74.

GOBERNA CABANYES, Ariadna: La rella de Can Cabanyes. Evolució social i econòmica d'un patrimoni terrer a Argentona (s.XIII-XV). Memòria de "maitrise" sota la direcció de Pierre Bonnassie. Université de Toulouse-le-Mirail 1992-1993. Inèdita.

GOLOBARDES, Miquel : Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV. Peralada, Edicions Biblioteca Palau de Peralada, 1973. 2 vols.

GOODY, Jack: La evolución de la familia y del matrimonio en Europa. Barcelona, Ed. Herder, 1986.

GRÀCIA i MONT, Elisenda: Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1989.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Vol. 2 Vallès Oriental. Vallès Occidental. Maresme. Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1992.

GRAUPERA i GRAUPERA, Jaume: "L'arquitectura religiosa dins l'arquitectura militar. Les capelles dels castells en el Baix Maresme", dins de L'arquitectura militar medieval. Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. Actes (Del 13 al 30 d'octubre de 1999). Mataró, Grup d'Història del Casal, 2000, pàgs.81 a 86.

-L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme. Argentona, La Comarcal Edicions, 2002. volum 2.

-"Les forques del castell de Burriac", dins de L'arquitectura militar medieval. Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. Actes (Del 13 al 30 d'octubre de 1999). Mataró, Grup d'Història del Casal, 2000, pàgs.87 a 91.

GRUP D'ARQUITECTES DE VILASSAR DE DALT: Can Boquet, per començar. Vilassar de Dalt, Impremta El Vaixell, 1994.

GUERREAU, Alain: "Política/derecho/economía/religión: ¿Cómo eliminar el obstáculo?", a Relaciones de poder, de producción y de parentesco en la Edad Media i Moderna (comp. REYNA PASTOR). Madrid, CSIC ("Biblioteca de Historia", 1), 1990, pàgs. 459 a 465

GUERREAU-JAIABERT, Anita: "El sistema de parentesco medieval: sus formas (real / espiritual) y su dependencia con respecto a la organización del espacio" a Relaciones de poder, de producción y de parentesco en la Edad Media i Moderna (comp. REYNA PASTOR). Madrid, CSIC ("Biblioteca de Historia"), 1990. pàgs.85 a 105.

GUILLEMAIN, Bernard: "*Préface*", a MARIE-CLAUDE MARANDET: Le souci de l'au-delà: la pratique testamentaire dans la région toulousaine (1300-1450). Perpignan, Presses Universitaires de Perpignan ("Collection Études"), 1992.

GUILLERÉ, Christian: Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV. Girona, Servei Municipal de Publicacions de l'Ajuntament de Girona, 1984.

GUIXERAS, David i Renedo, Xavier: Francesc Eiximenis. Llibres. Mestres i sermons. Barcelona, Editorial Barcino ("Col.lecció Biblioteca Barcino", volum 2), 2006.

GRANADO, Diego: Les últimes 'voluntats' a una comunitat rural, La mort a l'Antic Règim . Barcelona, "L'Avenç", núm. 78, pàgs. 68 a 71.

HEERS, Jacques: Esclavos y sirvientes en las sociedades mediterráneas durante la Edad Media. València, Edicions Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació ("Estudios Universitarios", 36), 1989.

-El clan familiar en la Edat Media. Barcelona, Labor Universitaria ("Manuales"), 1978.

HERMITTE-LECLERCQ, Paulette : "Las mujeres en el órden feudal", a DUBY, Georges i altres: Historia de las mujeres. 2. La Edad Media. Barcelona, Círculo de lectores, 1994, pàgs.247 a 300

HERNANDO i DELGADO, Josep: "El problema del Crèdit i la moral a Catalunya (Segle XIV)", dins de La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana. Barcelona, "Acta Mediaevalia Annexos d'Història Medieval", Annex 1, 1982-1983, pàgs.113 a 136.

-Els esclaus islàmics a Barcelona: blancs, negres, llocs i turcs. De l'esclavitud a la llibertat (segle XIV). Barcelona, Consell d'Investigacions Científiques, 2003.

-"Els esclaus sarraïns, de l'esclavitud a la llibertat. Blancs, negres, llocs i turcs", a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales Annex núm.38, 2000, pàgs.213 a 264.

- "Quaestio disputata de licitudine contractus emptionis et venditionis cum conditione revenditionis". Un tratado sobre la licitud del contrato de compra-venta de rentas personales y redimibles. Bernat de Puigcercós. O.P. (siglo XIV). Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", 10 . Barcelona 1989, pàgs.9 a 87.

- "Una obra desconeguda de Francesc Eiximenis. El tractat d'usura". Barcelona, Acta Historia et Archaeologica Mediaevalia núm.4, 1983.

HILTON, Rodney: El campesino como clase. Barcelona, Centre d'Estudis Internacionals ("Estudis d'Història Agrària", Núm. 1), pàgs.27 a 37.

- La pagesia i l'ordre feudal. València, Institució d'Alfons el Magnànim/Diputació Provincial de València ("Col.lecció Politècnica", Núm. 11), 1979, pàgs.9 a 22. .

- "Le clergé rural et les mouvements paysans dans l'Angleterre médiévale", a Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne (Pierre Bonnassie/Ed). Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran 6-8 septembre 1991. Toulouse, Presses Universitaires de Mirail, 1995, pàgs. 237 a 242.

HINOJOSA y NAVEROS, Eduardo: El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la edad media. Madrid, Librería general de Victoriano Suárez, 1905.

- Orígen y vicisitudes de la pagesía de remensa de Catalunya, a Obras. Estudios de investigación. Madrid, Publicaciones del Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1955. Tomo 2.

IGLÉSIES FORT, Josep: "El poblament de Catalunya durant els segles XIV i XV", dins VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Madrid, CSIC, 1959, pàgs.247 a 270.

-La població del Maresme a la llum dels censos generals. Accèsit premi Iluro 1968. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1971.

IGLÉSIES, Juan: Derecho Romano. Instituciones del Derecho Romano. Barcelona, Ediciones Ariel, 1972.

JULIÀ VIÑAMATA, José-Ramon: La sociedad de Barcelona de principios del siglo XIV a través de un manual notarial de testamentos. Tesis de licenciatura dirigida por Antoni Riera i Melis. Barcelona, Departament de Paleografia, Diplomàtica i Història Medieval de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, 1985.

-Las actitudes mentales de los barceloneses del primer tercio del siglo XIV. Barcelona. Anuario de Estudios Medievales, 20, 1990, pàgs.15 a 51.

LALINDE ABADIA, Jesús: Capitulaciones y donaciones patrimoniales en el derecho catalán. Barcelona, Imprenta Altés, 1965.

-El derecho en la historia de la humanidad. Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1988.

-El derecho sucesorio en el "recognoverunt proceres". Barcelona, separata de "Revista Jurídica de Catalunya", juliol-setembre, 1963.

-La dote y sus privilegios (Según el orden de la Compilación vigente). Barcelona, Ediciones Anabasis, 1962.

-Los pactos matrimoniales catalanes. Madrid, "Anuario de Historia del Derecho Español", núm.33, 1963, pàgs.133 a 248.

LE GOFF, Jacques : La naissance du purgatoire. Sarthe, Éditions Gallimard ("Collection Folio/ Histoire", 31), 1981.

-"Preface", dins de JACQUES CHIFFOLEAU: La comptabilité de l'au-delà. Les hommes, la mort et la religion dans la région d'Avignon à la fin du Moyen Age (vers 1320-vers 1480), pàgs.V a X.

LE GOFF, Jacques i TRUONG, Nicolas : Una historia del cuerpo en la Edad Media. Barcelona, Paidós ("Paidós Orígenes", 49), 2005.

LEMAITRE, Nicole: Le Rouerge flamboyant. Le clergé et les fidèles du diocèse de Rodez 1417-1563. París, CERF, 1988.

LETT, Didier: "De l'errance au deuil. Les enfants morts sans baptême et la naissance du *Limbue puerorum* au XII^e-XIII^e siècles", a *La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne* (R. Fossier/Ed.). Actes des XVI^{es} Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.77 a 92.

- *Famille et parenté dans l'occident médiéval Ve-Xve siècle*. Paris, Hachette Livre ("Carré histoire", 49), 2000.

LÓPEZ BELTRÁN, María Teresa: "En los márgenes del matrimonio: transgresiones y estrategias de supervivencia en la sociedad bajomedieval castellana", a *La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales*. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs.349 a 386.

LÓPEZ BURNIOL, Juan-José: *La "Resurrecció" dels capítols matrimonials (L'Àmbit de l'autonomia de la voluntat en els contractes reguladors de la convivència)*. Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número (autor). Barcelona, Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 1999.

LÓPEZ DÍAZ, María Isabel: "Arras y dote en España. Resumen histórico", dins de *Nuevas prespectivas sobre la mujer*. Actas de las primeras jornadas de investigación interdisciplinaria. Madrid, Seminario de Estudios de la Mujer de la Universidad Autónoma de Madrid, 1982, pàgs.83 a 98.

LÓPEZ i MIQUEL, Olga: *Actituds col·lectives davant la mort i discurs testamentari al Mataró del segle XVIII*. Premi Iluro 1997. Barcelona, Editorial Rafael Dalmau, 1987.

-*"La urgència de la salvació: les "misses post mortem"*, a *La mort a l'Antic Règim*. Barcelona, L'"Avenç", núm. 78, 1985, pàgs. 60 a 63.

LÓPEZ PEREZ, Maria Dolores: "Sobre la trata de esclavos magrebies: el aprovisionamiento de los mercados catalanoaragoneses. Siglo XIV", a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales Annex núm.38, 2000, pàgs.39 a 73.

LORCIN Marie-Thérèse: Le temps chez les humbles : passé, présent, et futur dans les testaments foréziens (1300-1450). Vêndome, "Revue Historique", núm.566, avril-juin, 1988, pàgs.313 a 336.

-Les campagnes de la région Lyonnaise aux XIVè et Xvè siècles. Thèse de Doctorat d'État. Lyon, Imprimerie Bosc Frères, 1974.

- Les clauses religieuses dans les testaments du Plat Pays Lyonnais aux XIVè et Xvè siècles, a Le Moyen Age. "Revue d'Histoire et de Philologie". Vol.78, 1972, pàgs.287 a 323.

-Notaires et prêtres-notaires: concurrence ou partage d'influence? Une enquête à poursuivre. París, "Revue Historique", núm.580, 1991, pàgs.265 a 281.

-Un temps pour tester, un temps pour mourir ; du testament oral au testament public dans les campagnes foréziennes à la fin deu Moyen Age. París, "Revue Historique", núm.607, 1998, pàgs.489 a 514.

- Trois manières d'enterrement à Lyon de 1300 à 1500. "Revue Historique", núm.529, 1979, pàgs.3 a 15.

- Vivre et mourir en Lyonnais à la Fin du Moyen Age. Paris, Centre National de la Recherche Scientifique et Centre National de Publication et Éditions du CNRS ("Centre Pierre Léon", 223), 1981 pàg.57 a 189.

LORING GARCÍA, Maria Isabel: "Sistemas de parentesco y estructuras familiares en la Edad Media", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs. 13 a 38.

LLADÓ i GRÀCIA, Julià: El castell de Vilassar. Argentona, "Fonts", núm. 9, gener 2002, pàgs.25 a 27.

LLENSA DE GELCEN, S: Breve historia de las medidas superficiales agrarias de la antigüedad y estudio particular de aquellas cuyo uso es tradicional en Cataluña. Barcelona, "Anales de la Escuela de Péritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura", volumen X, 1951, pàgs.68 a 128.

LLOMPART, Gabriel: Religiosidad popular. Folklore de Mallorca, folklore de Europa. Miscelanea de estudios de Gabriel Llombart. Palma de Mallorca, José J. Olañera ("Colección Archivo de tradiciones populares", 341), 1982.

LLOVET, Joaquim: Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2000.

LLUCH BRAMON, Rosa: El mas i la servitud en els segles XIV i XV. Una aproximació. Banyoles, "Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles", 19 , 1998, pàgs.85 a 94.

-Els pagesos medievals: els remences. Girona, Diputació de Girona, "Revista de Girona", Núm. 202, setembre-octubre, 2002, pàgs.63 a 66.

- Els remences de l'Almoina del pa de la Seu de Girona (segles XIV i XV). Tesi Doctoral dirigida pel doctor Lluís To Figueras. Facultat de Lletres de la Universitat de Girona, 2003.

-Els remences. La senyoria de l'Almoina de Girona als segles XIV i XV. Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona, ("Biblioteca d'Història Rural, Estudis", 8, 2005.

-"Remença i mals usos: el cas de Camós (1331-1399) ", a Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.215), 1999, pàgs.151 a 184.

- Remences redimits. El domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1331-1458), "Anuario de Estudios Medievales" 27/2 (1997), pàgs.869 a 902.

MADURELL i MARIMON, Josep Maria: Derechos emfitéuticos en la Diócesi Gerundense. Girona, "Anales Gerundenses", Vol. 16, 1963, pàgs.249 a 297.

-"Els sacramentals del Vallès, el Maresme i Llobregat. Contribució a la seva història", dins VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón, 1-6 octubre 1962, vol.III. Barcelona, 1962, pàgs.183 a 192.

MALLORQUÍ, Elvis: "Homes, viles i masos (Cruïlles, 1319) ", a Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.215), pàgs.43 a 89.

MALUQUER i ROSES, Joan: El dret civil català avui vigent. Barcelona, Editorial Barcino, 1962.

MARANDET, Marie-Claude : Le souci de l'au-delà : la pratique testamentaire dans la région toulousaine (1300-1450). Perpignan, Presses Universitaires de Perpignan ("Collection Études"), 1998.

MARQUÉS, Josep Maria: Vilobí d'Onyar a través del capbreu d'en Ramon Malars. Barcelona, Centre d'Estudis Històrics Internacionals, "Estudis d'Història Agrària", núm. 5, pàgs.27 a 52.

MARTÍ, J M, NIQUI i PUIGVERT, L i MIQUEL i BONET, F : Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Volum I Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984.

MARTÍN, José Luís: El niño en la Edad Media Hispánica, "Studia Paedagogica", 6, 1980.

-El niño medieval, "Historia 16", 8, 1983, pàgs.43 a 52.

-"El proceso de institucionalización del modelo matrimonial cristiano", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. Logroño, Gobierno de la Rioja y Instituto de Estudios Riojanos, 2001, pàgs.151 a 178.

-Matrimonio cristiano y sexualidad medieval, a "Historia 16", núm.124, 1986.

MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Virgínia: Apunts de l'Arxiu Històric parroquial de Sant Pere de Premià. Premià, "Les nostres arrels", núm. 12, 1992.

MAS i FORNERS; Antoni: "Petits senyors i grans pagesos. Diferenciació i conflictivitat social a la ruralia de Mallorca (1229-1350)" a El feudalisme comptat i debatut. València, Universitat de València, 2003, pàgs.465 a 502.

MASPONS i ANGLASELL, Francesc de Paula: El règim successori català. Barcelona, Barcino ("Col.lecció Popular Barcino" , 140), 1938.

-La llei de la família catalana. Barcelona, Editorial Barcino ("Col.lecció Popular Barcino" , 119), 1935.

-“La rabassa morta”, a *Estudis de Dret Català*. Barcelona, Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, 1918, pàgs.155 a 208.

-*Nostre dret familiar segons els autors clàssics*. Barcelona, Casa Provincial de Caritat, 1899.

METZ, Réne: *La femme et l'enfant dans le droit canonique médiéval*. London, Variorum Reprints, 1985.

MIRA, Antonio José i VICIANO, Pau: *Arrendaments i parceries, la gestió indirecta de la terra al País Valencià (segles XIV-XV)*. Barcelona, “Anuario de Estudios Medievales”, 32/1, 2002, pàgs.481 a 500.

MIRAMBELL i ABANCÓ, Antoni: *Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi (a propòsit de la Llei especial 6/1990)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia (“*Estudis de Dret Privat Català*”, núm.3), 1997.

MIRANDA MENACHO, Vera-Cruz: *Algunos aspectos de la economía del monasterio de Pedralbes a través del manual (1414-1419) y del Capbreu (1414-1418) de Gabriel Forest*. Barcelona, “Anuario de Estudios Medievales”, 33/1, 2003, pàgs.171 a 190.

MITRE FERNÁNDEZ, Emilio: *Fantasmas de la sociedad medieval. Emfermedad. Peste. Muerte*. Valladolid, Universidad de Valladolid (“*Historia y Sociedad*”, nº 107), 2004.

-“ *La muerte y sus discursos dominantes entre los siglos XIII y XV (Reflexiones sobre recientes aportes bibliográficos)*”, a SERRANO, Eliseo: *Muerte, religiosidad y cultura popular. Siglos XIII-XVIII*. Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1994., pàgs.15 a 34.

-La muerte vencida. Imágenes e historia en el Occidente Medieval (1200-1348). Madrid, Encuentro Ediciones, 1988.

MITRE FERNÁNDEZ, Emilio (coord.): Historia del cristianismo. II. El mundo medieval. Granada, Editorial Trotta ("Colección Estructuras y procesos. Serie Religión"), 2004.

MONJAS, Lluís: "Les visites pastorals: de l'època medieval a la vigília del Concili de Trento", dins de Les visites pastorals. Dels orígens a l'època contemporània. JOAQUIM M PUIGVERT (Ed.). Girona, CCG Edicions ("Biblioteca d'Història Rural" / "Col.lecció Fonts",3), 2003, pàgs.45 a 72.

-Reforma eclesiàstica i religiosa de les diòcesis de la Tarraconense al llarg de la Baixa Edat Mitjana (a través dels qüestionaris de visita pastoral). Barcelona, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives de la Universitat Pompeu Fabra. Tesi Doctoral Inèdita, dirigida pel Dr. Josep Maria Salrach, 2004.

MONTAGUT i ESTRAGUÉS, Tomàs de: "La recepción del derecho feudal común en Cataluña (Notas para su estudio) ", a Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval. Barcelona, CSIC, 1993. pàgs.153 a 175.

- "La sentència arbitral de Guadalupe de 1486 ". Barcelona, "L'Avenç", 93, 1983, pàgs.374 a 380.

-Pactisme o absolutisme a Catalunya : les grans institucions de govern (s. XV-XVI). Barcelona, "Anuario de Estudios Medievales", 19, 1989, pàgs.670 a 679.

MONTALÀ MAGRIÑÀ, Rogeli: Evolució del treball de la terra a Catalunya. Tarragona, Cossetània Edicions i Museu de carros i eines del camp de Valls ("Col.lecció El Tinter", 65), 2006.

MOYA GUERRERO, M^a del Rosario: El Mercat de la terra a la Selva del Camp (1319). Suficiència Investigadora i Diploma d'Estudis Avançats, Barcelona, Departament d'Història Medieval, de Paleografia i Diplomàtica de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, setembre 2005.

MOYA, Montserrat i ARMENGOL, Montserrat M: "La consciència de la mort : la seguretat dels testaments", a La mort a l'Antic Règim . Barcelona, "L'Avenç", núm. 78, 1985, pàgs. 64 a 67.

MULLETT, Michael: La cultura popular en la Baja Edad Media. Barcelona, Ed. Crítica ("Crítica/Historia Medieval"), 1990.

MUTGÉ i VIVES, Josefina: "L'Abastament de peix i carn a Barcelona", dins de Alimentació i societat a la Catalunya Medieval. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals/Unitat d'Investigació d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales". Anex 20), 1988, pàgs.109 a 136.

-"Les ordinacions de Barcelona sobre els esclaus", a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. Anuario de Estudios Medievales Annex núm.38, 2000, pàgs.245 a 264.

NIESTROJ, Brigitte H : "Les femme en tant que mères et la formation de l'esprit européen. Une contribution à l'histoire de la psychologie du développement et de la socialisation première", a La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne (R. Fossier/Ed.). Actes des XVI^ès Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.133 a 162.

OCAÑA i SUBIRANA, MARIA: El món agrari i els cicles agrícoles a la Catalunya Vella (S.IX-XIII). Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1998.

OLIVA i RICÓS, Benet: El plet de l'escó. Una microhistòria sobre les comunitats locals, el règim senyorial i la Contrareforma a la Catalunya del 1600. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2005.

-La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII). Accèsit Premi Iluro 2001. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2002.

-La generació de Feliu de la Penya. Burguesia Mercantil i Guerra de Successió entre Maresme i Barcelona. Alguaire, Edicions de la Universitat de Lleida ("Col.lecció Josep Lladonosa"), 2001.

-Vilassar, universitat i carrer de Barcelona (1419-1553). 150 anys de lluita contra la jurisdicció feudal. Vilassar de Dalt, "Ipsa Arca", núm. 4. Desembre 2000, pàgs.24 a 38.

OLLICH, Imma: Camp i ciutat a la Catalunya del segle XIII. L'evolució de la Plana de Vic. Vic, Eumo Editorial ("Referències", núm.3), 1988.

OLIVER i BRUY, Jaume: El senyoriu jurisdiccional de la Garriga, segle XIV: monarquia, feudals i comunitat pagesa en una població catalana a la baixa Edat Mitjana. Sant Cugat del Valles, Rourich ("Contrapunt. Monografies"), 1994.

- Introducció a la història de Premià de Dalt. Premià de Dalt, Ajuntament de Premià de Dalt / Museu de Premià de Dalt, 2003.

OPITZ, Claudia : " Vida cotidiana de las mujeres en la Baja Edad Media", a DUBY, Georges i altres: Historia de las mujeres. 2. La Edad Media. Barcelona, Círculo de lectores, 1994.

ORTI GOST, Pere: Una primera aproximació als fogatges catalans de la dècada del 1360. Barcelona, "Anuario de Estudios Medievales", 29, 1999, pàgs.747 a 773.

-El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat 1283-1345. Barcelona, Separata de "Anuario de Estudios Medievales", núm.22, 1992, pàgs.377 a 423.

OTIS-COUR, Leah: Historia de la pareja en la Edad Media. Placer y amor. Madrid, Siglo Veintiuno de España Editores, 2000.

PARRAMON DOLL, Antoni Maria: El trentenari de Sant Amador. Separata de "Ilerda", XXXVIII. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1977.

PASTOR, Reyna: "Poder y familia en la sociedad foral gallega. Aproximación a su estudio, siglos XIII y XIV", a Relaciones de poder, de producción y de parentesco en la Edad Media i Moderna (comp. REYNA PASTOR). Madrid, CSIC ("Biblioteca de Historia", 1), 1990, pàgs.171 a 201.

-"El trabajo rural de las mujeres en el reino de Castilla, siglos XI-XV", a DUBY, Georges i altres: Historia de las mujeres. 2. La Edad Media. Barcelona, Círculo de lectores, 1994.

PELÁEZ, Manuel J: Catalunya després de la guerra civil del segle XV. Barcelona, Ed. Curial ("Biblioteca de Cultura Catalana", núm. 46), 1981.

PÉREZ de TUDELA VELASCO, M^a Isabel: "Ancianidad, viudedad...El hombre medieval en su edad postrera", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs.285 a 315.

PÉREZ i GÓMEZ, Xavier: Diplomataris de la cartoixa de Montalegre (segles X-XII). Barcelona, Fundació Noguera ("Col.lecció diplomataris"), 1998.

-La Cartoixa de Montalegre. Barcelona, Fundació Vives i Casajuana, 2004.

PIÑOL ALABART, Daniel: A les portes de la mort: religiositat i ritual funerari al Reus del segle XIV. Reus, Centre de Lectura de Reus, 1998.

-El notariat públic al Camp de Tarragona. Barcelona, Fundació Noguera ("Col.lecció Estudis", núm.27), 2000.

PISKORSKI, Wladimiro: El problema de la significación y origen de los seis "malos usos" en Cataluña. Barcelona, Facultat de Derecho, 1929.

PLADEVALL, Antoni: La disminució de poblament a la Plana de Vic a mitjan segle XIV, "Ausa", núm.44, 1963, pàgs.361 a 373.

-Sant Marçal del Montseny. Antiguo cenobio y parroquia del obispado de Vich. Vic, Separata de "Ausa", núm.25, 1961.

PONS GURI, Josep M: "Compendi sobre els drets dels castells termenats (segles XIII-XIV)", a Recull d'estudis d'Història jurídica catalana. Barcelona, Fundació Noguera ("Textos i documents", 22),1989, pàgs.339 a 352.

-El monestir de Sant Pol del Maresme. Separata de "La paraula Cristiana", maig 1931.

-"Jurisdiccions compartides a la Catalunya baix-medieval", dins Recull d'estudis d'història jurídica catalana, III. Barcelona, Fundació Noguera, 1989, pàgs.119 a 143.

-Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric "Fidel Fita" d'Arenys de Mar. Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya,1984.

-“Ordinacions sobre pesca i venda de peix del 1401 al 1414”, a Recull d'estudis d'Història jurídica catalana. Barcelona, Fundació Noguera (“Textos i documents”, 22), 1989, pàgs.91 a 97.

-Recull d'Estudis d'Història Jurídica de Catalunya. Barcelona, Fundació Noguera (“Col.lecció textos i documents”, núm.22), 1989.

-Relació jurídica de la remença i dels mals usos a les terres gironines. Girona, Diputació de Girona, “Revista de Girona”, núm. 118, 1986, pàgs.36 a 43.

PORTELLA, Jaume, SANZ, Anton L. i BRUCADA, Teresa: El cas de la Vall d'Aro (1486): un pacte de senyors emmig de pagesos miserables?. Girona, Diputació de Girona, “Revista de Girona”, núm. 118, 1986, pàgs.44 a 49.

POZO DEL, Pere: La venda a carta de gràcia. Barcelona, Fundació Jaume Callís (“Monografies Jurídiques” núm.1), 1992.

PUIG i ALEU, Imma: Una visita pastoral al Baix Empordà als anys 1420-1423. Barcelona, Fundació Noguera (“Estudis”, 34), 2006.

PUIG FERRIOL, Luís i ROCA TRÍAS, Encarna: Instituciones del Derecho Civil de Cataluña. Barcelona, Bosch, Casa Editorial, S.A., 1987.

PUIGVERT, Joaquim Maria i altres: Les visites pastorals. Dels orígens a l'època Contemporània. Girona, CGT edicions (“Biblioteca d'Història Rural” / “Col.lecció Fonts”,3), 2003.

PUIGVERT, Joaquim i altres: “Pautes d'anàlisi d'una font documental en llarga durada : els testaments”, a Jornades de joves historiadors catalans (octubre, 1984 –Centre Cívic de les Cotxeres de Sants. Barcelona, Edicions La Magrana, Institut Municipal d'Història i Ajuntament de Barcelona, 1985, pàgs.139 a 146.

PUIGVERT i SOLÀ, JOSEP M.: Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva). Barcelona, Editorial Rafael Dalmau (Premi Francesc Carreras i Candi XI edició), 1986.

REDONDO GARCÍA, Ester : El fogatjament general de Catalunya de 1378. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals i Departament d'Estudis Medievals, 2002.

RICHÉ, Pierre et BIDON, Danièle Alexandre: "L'enfant au Moyen Âge état de la question", a La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne (R. Fossier/Ed.). Actes des XVI^{èmes} Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.7 a 29.

RICHOU i LLIMONA, Montserrat: Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV). Premi Burriac 1985. Ajuntament d'Argentona, Copisteria Juliana, 1987.

- La família i les esposalles a Sant Genís de Vilassar (1348-1486). Crèdit del període d'investigació "Cultura i mentalitat al món medieval", tutelat per la Dra. Mercè Aventin i Puig. Suficiència Investigadora i Diploma d'Estudis Avançats, setembre 2005.

arenys.org/riera/lariera.htm.

RIERA i Melis, Antoni i FERNÁNDEZ i TRABAL, Antoni: "La crisi social i econòmica al camp", dins de Història Agrària dels Països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 1984. pp.119 a 181.

RIERA i Melis, Antoni: Estructura social y sistemas alimentarios en la Cataluña Bajo Medieval. Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", Núms. 14/15, 1993-1994, pàgs.193 a 217.

-Catàstrofe i societat a la Catalunya Medieval: els terratrèmols de 1427-1428. Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", Núms. 20/21, 1999-2000, pàgs.699 a 737.

-La red viaria de la Corona Catalanoaragonesa en la Baja Edad Media. Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", Núms. 23/24, 2002/2003, pàgs.441 a 463.

-"Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Los sistemas alimenticios de los estamentos populares en el Meditárreo noroccidental en la baja edad media", a La vida cotidiana en la Edad Media. VIII Semana de Estudios Medievales. Nájera del 4 al 8 de agosto de 1997. Logroño, Gobierno de la Rioja y Instituto de Estudios Medievales, 1998, pàgs.25 a 46.

RIU, Manuel: La vida, las costumbres y el amor en la Edad Media. Barcelona, Editorial Gassó, 1959.

-"Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya", dins de Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya. Barcelona, "Acta/Mediaevalia Annexos d'Arqueologia Medieval". Annex 1, 1981-1982, pàgs.29 a 57.

-"Aspectes històrics i arqueològics del mas", a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievales, 2001, pàgs.19 a 48.

RIVERA, Milagros: "Dret i conflictivitat social entorn de les dones a Catalunya", dins de *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya*. Barcelona, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya, 1988, pàgs.53 a 72.

El dot i el lloc de la dona a la societat medieval. Barcelona, "L'Avenç", núm 48, abril 1982, pàgs.69 a 73.

-"La legislación del "monte delle Doti" en el Quattrocento florentino", *Las mujeres medievales y su ámbito jurídico*. Madrid, Universidad Autónoma, 1983, pàgs.155 a 173.

RODRÍGUEZ BARRAL, Paulino: *Purgatorio y culto a los santos en la plástica catalana bajomedieval*. "Locus Amcenus",7, 2004.

<http://dd.uab.es/pub/locus/11359722n7p35.pdf>, pàgs.1 i 3.

RODRÍGUEZ SÁNCHEZ, Àngel: "La muerte en España: del miedo a la resignación", a ELISEO SERRANO MARTÍN (editor): *Muerte, religiosidad y cultura popular*. Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 1994, pàgs.35 a 52.

RONCIÈRE DE LA, Charles: "La vida privada de los notables toscanos en el umbral del renacimiento" dins de *Historia de la vida privada*. 2. De la Europa Feudal al Renacimiento. Madrid, Ed. Taurus, 1991, pàgs.173 a 317.

ROQUÉ i MARGENAT, Josep Maria: *Òrrius (Maresme)*. Contribució a la història del poble. Mataró, Grup d'Història del Casal ("Col.lecció el Racó", núm. 2), 1998.

RUBIO i MÀNUEL, Daniel: *El Crèdit a Barcelona a llarg termini a la segona meitat del segle XIV: els censals morts i els violaris*. 2 volums. Tesi doctoral dirigida per Josep Hernando i Delgado. Universitat de Barcelona/Departament d'Història Medieval, de Paleografia i Diplomàtica, 2003.

-El crèdit a llarg termini a Barcelona i a la segona meitat del segle XIV: els censals morts i els violaris. Barcelona, Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, XIV, 2003, pàgs.159 a 178.

RUIZ DOMÈNEC, José Enrique: El despertar de las mujeres: la mirada femenina en la Edad Media. Barcelona, Península ("Atalaya", núm.27), 1999.

-“La crisis económica de la Corona de Aragón: ¿Realidad o ficción historiográfica?”, “Cuadernos de historia”, 8, 1977, pàgs.17 a 117.

RUIZ GÓMEZ, Francisco: “El parentesco y las relaciones sociales en las aldeas castellanas medievales”, a Relaciones de poder, de producción y de parentesco en la Edad Media i Moderna (comp. REYNA PASTOR). Madrid, CSIC (“Biblioteca de Historia”, 1), 1990, pàgs. 263 a 277.

RYCKEBUSCH, Fabrice: “ Le contrôle du clergé rural dans le Sud-Ouest de la France au Bas Moyen Age “, a Le clergé rural dans l'Europe médiévale et moderne (Pierre Bonnassie/Ed). Actes des XIIIèmes Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran 6-8 septembre 1991. Toulouse, Presses Universitaires de Mirail, 1995, pàgs.205 a 229.

SABATÉ i CURULL, Flocel: Canvien els temps, canvien els noms: vida domèstica del segle IX al XVII. Barcelona, Ed. Graó (“Biblioteca de la classe”, 84), 1996.

-Cerimònies fúnebres i poder municipal a la Catalunya Baixmedieval. Barcelona, Ed. Rafael Dalmau (“Episodis de la Història”, núms 333-334), 2003.

-Els objectes de la vida quotidiana a les llars barcelonines al començament del segle XIV. Barcelona, “Anuario de Estudios Medievales”, 20, 1990, pàgs.53 a 108.

-“Les castlanies i la comissió reial de 1328”, a Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval. Barcelona, CSIC, 1993, pàgs.177 a 241.

SALES, Núria: “Guadalupe: un cop d'ull a uns quants malentesos” dins II Col.loqui d'Història Agrària. Barcelona-Olot-Girona, desembre de 1986.

SALES, Núria: 1486. Triomf del mas sobre el castell?. Barcelona, “ Revista de Catalunya”, 13, novembre 1987, pàgs.53 a 63.

SALICRÚ PLANS, Joan: Les feines del camp i del bosc a Vallgorguina. Mataró, Copisteria Castellà, 1993.

SALICRÚ i LLUCH, Roser: A foc! A foc! Assalt, incendi i destrucció del castell de Mataró per part del Sagramental a mitjan segona dècada del segle XV. Mataró, “Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria”, núm. 60, 1998, pàgs.6 a 14.

-“Entre el reclam de les terres islàmiques i l'escapada septentrional: la institucionalització de la por a les fugues d'esclaus a la Catalunya tardomedieval”, a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques. “Anuario de Estudios Medievales”, Annex núm.38, 2000, pàgs.87 a 134.

-Esclaus i propietaris d'esclaus a la Catalunya del segle XV. L'assegurança contra fugues. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques, 1998. Annex, 34.

-Mataró 1453. Efectes i emmarcament del terratrèmol de 1448. Mataró, “Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria” núm. 46, abril, 1993, pàgs.3 a 21.

SALRACH, Josep M.: El mercado de la tierra en la economía campesina medieval. Datos de fuentes catalanas. Madrid, Departamentos de Medieval, Moderna y Contemporanea, "Hispania", LV, 191, septiembre-diciembre 1995, pàgs.921 a 952.

-“La comunitat pagesa”, dins de Història Agrària dels Països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 1984, pàgs.505 a 539.

-La Pesta Negra i els orígens del problema remença. Barcelona, Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, “Anuario de Estudios Medievales” Annex 24, 1989, pàgs.13 a 34.

-“La renta feudal en Cataluña en el siglo XII: estudio de los honores, censos, usos y dominios de la casa de Barcelona”, dins de Estudios sobre la renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval. Barcelona, CSIC, 1993, pàgs.29 a 70.

-“La vinya i els viticultors a la Catalunya de l'Alta Edat Mitjana” dins de Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i comunicacions del III Col.loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans. Febrer de 1990. Barcelona, Universitat de Barcelona, 1993, pàgs.117 a 145.

-Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714. Volums 1 i 2. (Albert Balcells coord). Barcelona, Edhasa, 1982.

-“Mas prefeudal i mas feudal”, a Territori i Societat a l'Edat Mitjana: Història, Arqueologia, documentació. Vol.I, dirigit per Jordi Bolós i Joan J. Busqueta. Lleida, Institut d'Estudis Humanístics Miquel Coll i Alentorn, 1997, pàgs.13 a 40.

-“Mercat y mercats”, dins de Història Agrària dels Països Catalans. Barcelona, V.II Edat Mitjana, Universitat de Barcelona, 1984, pàgs.395 a 432.

SAMON FORGÀS, Josep: Per la sagrera de Vilassar. Vilassar de Dalt. Vilassar de Dalt, " Ipsa Arca", núm. 2, 1999, pàgs.36 a 47.

SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel: La fiscalidad real en Cataluña (s. XIV). Barcelona, Anuario de Estudios Medievales, 22, 1992, pàgs.341 a 371.

SANCHEZ ROMAN, Felipe: Estudios de derecho civil español e Historia general de la legislación española. Madrid, Estab. Tip. Sucesores de Rivadeneneyra, 1898. Tomo 5.1.

SANZ, Antoni L: La Pabordia de la Catedral de Girona, 1180-1343. Ponència del Congrés La Formació i Expansió del Feudalisme Català. Girona, del 8 al 11 de gener de 1985.

SEGURA, Cristina: "Las mujeres en la organización familiar", a La familia en la Edad Media. XI Semana de Estudios Medievales. Nájera 2000. José Ignacio de la Iglesia Duarte (coord). Logroño, Instituto de Estudios Riojanos y Gobierno de la Rioja, 2001, pàgs.209 a 219.

SERRA i CLOTA, Assumpta: "El vi, la seva importància i la seva elaboració entre el s. XIII-XVI", Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i Comunicacions del III Col.loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans, Febrer del 1990. Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1993. II, pàgs. 281 a 298.

-La comunitat rural a la Catalunya medieval: Collsacabra (s.XIII-XVI), Vic, Editorial Eumo ("Col.lecció L'Entorn", núm 18), 1990.

-Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana: els remences. Barcelona, Anuario de Estudios Medievales, 29 ,1999, pàgs.1005 a 1042.

SERRA i PUIG, Eva: El 50è aniversari de la Sentència Arbitral de Guadalupe: els usos polítics d'una commemoració. Barcelona, Diputació de Girona, "Revista de Girona", núm. 118, setembre-octubre, 1986, pàgs.28 a 31.

-El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe. Barcelona, "Recerques", núm. 10, 1980, pàgs.17 a 32.

-“Els cereals a la Barcelona del segle XIV”, dins de Alimentació i societat a la Catalunya Medieval. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals/Unitat d'Investigació d'Estudis Medievals (“Anuario de Estudios Medievales”. Anex 20, 1988, pàgs. pàgs.71 a 108.

-Notes sobre els orígens i l'evolució de l'emfiteusi a Catalunya. Barcelona, Centre d'Estudis Històrics Internacionals, “Estudis d'Història Agrària”, Núm.7, pàgs.127 a 138.

-Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII: Baronia de Sentmenat 1590-1729. Barcelona, Ed. Crítica, 1988.

-“Per una cronologia i interpretació de la crisi del segle XVII”, dins de Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans. Barcelona, Editorial Crítica, 1986.

-Remences: una ocasió per a tornar-hi a pensar. Barcelona, “L'Avenç”, 1986, pàgs.46 a 52.

SIGAL, Pierre André: “Les accidents de la petite enfance à la fin du Moyen Âge d'après les recits de miracles“, a La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne (R. Fossier/Ed.). Actes des XVIès Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran Septembre 1994. Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 1997, pàgs.59 a 76.

SCHMITT, Jean-Claude : Le corps, les rites, les rêves, le temps. Essais d'anthropologie médiévale. Paris, Éditions Gallimard ("Bibliothèque des histoires"), 2001.

SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume: "La crisi social agrària de la Baixa Edat Mitjana: els remences", dins de Estructura social i econòmica del camp Català. Barcelona, ed. Magrana, 1983, pàgs.69 a 85.

-La peste negra en la península ibérica. Barcelona, "Anuario de Estudios Medievales", VII, 1970-1971, pàgs.67-103.

SOCARRATIS, Iohannes de: Tractatum Petri Alberti canonici Barchinonensis, de Consuetudinis Cathalonie inter dominos et vasallos, ac non nullis aliis, quae Commemorationes Petri Alberti appellantur, doctissima ac locupletissima commentaria nunc primum typis excusa, quibus feudorum materia diligentissime per tractatum. Barchinona, Apud Iohannem Gordioem, 1551 (BC).

SOLDEVILA i TEMPORAL, Xavier: "Masades i servituds a Torroella de Montgrí i la seva comarca (1290-1340) ", a Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.215), pàgs.91 a 123.

SUBIÑÀ i COLL, Enric: "El mas Arnó d'Agell (els Frares), a Cabrera de Mar, entre els segles XIV i XVII", a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàgs.441 a 452.

-Argentona de la sagrera a la vila (1295-1900). Premi Burriac 2001. Argentona, Ajuntament d'Argentona, 2002.

TERRADES, Ignasi: El món històric de les masies. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1984.

-“La casa mítica i la casa jurídica. Reflexions sobre un contrast entre el País Basc i Catalunya“, a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàgs.49 a 64.

TO FIGUERAS, Lluís: "Estrategias familiares y demografía: una aproximación a partir de las fuentes catalanas", a Demografía y sociedad en la España Bajomedieval. Sesiones de trabajo, Seminario de Historia Medieval, Aragón en la Edad Media. Universidad de Zaragoza, 2002, pàgs.129 a 156.

-“El domini de Santa Maria de Vilabertran en els segles XI-XII” a Homes, masos, història. La Catalunya nord-est (segles XI-XX). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (“Biblioteca Abat Oliba”, núm.215), 1999, pàgs.23 a 42.

-El monestir de Santa Maria de Cervià i la pagesia: una anàlisi local del canvi feudal. Diplomataris segles X-XII. Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1991.

-Evolució de les estructures familiars en els comtats de Girona, Besalú, Empúries-Peralada i Rosselló (segles X-principis del XIII). Tesi Doctoral. Barcelona, Universitat de Barcelona, 1984. Vol. 2.

-Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Abat Oliba, 185), 1997.

-“La diferenciació pagesa a la diòcesi de Girona (segle XIV): una nota metodològica”, El feudalisme comptat i debatut. València, Universitat de València, 2003, pàgs. 441 a 464.

-Servitude et mobilité paysanne: les origines de la "remença" catalane (XII-XIII siècle). Rome, "Mélanges de l'École Française de Rome", École Française de Rome, 2000, pàgs.827 a 865.

UDINA i ABELLÓ, Antoni M: La successió testada a Catalunya altomedieval. Barcelona, Fundació Noguera ("Col.lecció Textos i Documents", 5), 1984.

VALVERDE, Lola: L'Infantici en l'Edat Moderna. Barcelona, "L'Avenç", núm.199, 1996, pàgs.12 a 15.

VICENS VIVES, Jaume : El gran sindicato remensa (1488-1508). Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas / Patronato "Marcelino Menéndez y Pelayo" i "Biblioteca Reyes Católicos", 1954.

-Els trastàmares (Segle XV). Barcelona, Editorial Vicens Vives, 1984.

-Historia de los remensas (en el siglo XV). Barcelona, Editorial Vicens Vives, 1978.

VICIANO, Pau: "Pagesos que innoven. La petita explotació en les transformacions agràries de la fi de l'Edat Mitjana" a El feudalisme comptat i debatut. València, Universitat de València, 2003, pàgs.503 a 522.

VILA, Núria: Estudi del vocabulari de les eines agrícoles del Baix Camp. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991.

VILADEMUNT i CORNEY, Josep: Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt. Juliol 2002. Treball inèdit.

VILAGINÉS, Antoni : El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès (segles X-XII). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", núm.234), 2001.

VILÀ-VALENTÍ, Joan : "Aspectes geogràfics i territorials del mas", a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàgs.3 a 17.

VINYOLES i VIDAL, Teresa: "Ajudes a donzelles pobres a maridar", a La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1980, pàgs.295 a 362.

-L'alimentació a Barcelona vers el 1400. Barcelona, "L'Avenç", núm.30, 1980, pàgs.44 a 49.

-“L'Amor i la mort al segle XIV: Cartes de dones”, dins de Miscelània de Textos Medievals, núm.8. Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas i Institució Milà i Fontanals, 1996, pàgs.111 a 198.

-“El pressupost familiar d'una mestressa de casa barcelonina per l'any 1401”, a La societat barcelonina a la Baixa Edat Mitjana. Barcelona, Departament d'Història Medieval/Institut d'Història Medieval de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona ("Acta / Mediaevalia. Annexos d'Història Medieval". Annex 1), 1982-1983, pàgs.101 a 111.

-“L'esdevenir quotidià: treball i lleure de les dones medievals”, dins de Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya. Barcelona, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona del Departament de la presidència de la Generalitat de Catalunya, 1988, pàgs. 53 a 92.

- "El rebost, la taula i la cuina dels frares barcelonins al 1400", dins de Alimentació i societat a la Catalunya Medieval. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques/Institució Milà i Fontanals/Unitat d'Investigació d'Estudis Medievals ("Anuario de Estudios Medievales", Anex 20, 1988, pàgs.137 a 166.

-"Integració de les llibertes a la societat barcelonina baixmedieval", a De l'esclavitud a la llibertat. Esclaus i lliberts a l'Edat Mitjana. Actes del Col.loqui Internacional celebrat a Barcelona del 26 al 27 de maig de 1999. Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques ("Anuario de Estudios Medievales", Annex núm.38, 2000, pàgs.593 a 614.

-"La qualitat de vida en un mas del Vallès al segle XV. Estudi de l'inventari del mas Canals de Rubí (Can Rosés)", a El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna (segles IX-XVIII). Aspectes arqueològics, històrics, geogràfics, arquitectònics i antropològics. Actes del Col.loqui celebrat a Barcelona, del 3 al 5 de novembre de 1999. Barcelona, CSIC-Institució Milà i Fontanals-Departament d'Estudis Medievals, 2001, pàgs.479 a 519.

-La vida privada a l'epoca gòtica a partir de la documentació matrimonial. Barcelona, Estudis Històrics i Documentals dels Arxius de Protocols del Col.legi Notarial de Barcelona, 17, 1999, pàgs. 59 a 86.

-La vida quotidiana a Barcelona vers 1400. Premi Concepció Alemany Vall. XV edició. Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1985.

-Les barcelonines a les darreries de l'edat mitjana (1370-1410), Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1976.

VIÑALS i IGLESIAS, Josep: Premià a començaments del segle XVIII: un assaig d'història econòmica local. Mataró, Caixa d'Esralvis Laietana, 1983.

VIVES, Elisenda : La població catalana medieval. Origen i evolució. Vic, Eumo ("Referències",8), 1990.

VOVELLE, MICHEL: La Mort et l'Occident: de 1300 à nos jours. Paris, Gallimard, cop. ("Bibliothèque des histoires"),1983.

- "Sobre la mort", dins de La mort a l'Antic Règim. Barcelona, "L'Avenç", núm. 78, pàgs. 50 a 57.

VRIES de, Jean : "Família, mercat local i sistema urbà : algunes consideracions històriques", a Els espais del mercat. 2on Col.loqui Internacional d'Història Local. València, Diputació de València i Centre d'Estudis d'Història Local ("Història Local", 14), 1993, pàgs.55 a 76.

ZAPATA BUXENS, M^a Assumpció: La baroria DesBosch del Maresme. Una jurisdicció feudal en l'Edat Moderna. Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2004.

-Les jurisdiccions locals en el pas de l'edat mitjana a l'edat moderna. Els batlles de sachs i els batlles reials a la baronia Desbosch. Accèsit Premi Iluro 1997. Mataró, Caixa Laietana, 1998.

ZONABEND, Françoise. "De la familia. Una visión etnológica del parentesco y la familia ", a BURGUIÈRE, André i altres: Historia de la familia. V.1.Mundos lejanos, mundos antiguos. Madrid, Alianza, 1988, pàgs. 17 a 82.